

**การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม จ.เชียงใหม่ :
บทบาทและความสัมพันธ์ของตัวแสดง**

ฉัตรทิพย์ ชัยฉกรรจ์

468 11149 24

**เอกสารวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์
มหาบัณฑิต**

ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

**ลิขสิทธิ์ของภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย**

**Tourism Management in Wiang Kum Kam :
Roles and Relations of Actors**

Chatthip Chaichakan

468 11149 24

**A Directed Studies Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Master of Public Administration
Department of Public Administration
Graduate School
Chulalongkorn University
Academic Year 2004**

Directed Studies Title **Tourism Management in Wiang Kum Kam :
Roles and Relations of Actors .**

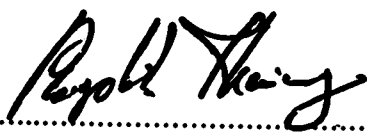
By **Chatthip Chaichakan**

Department **Public Administration**

Directed Studies Advisor **Associate Professor Jarus Suwanmala, Ph.D.**

Accepted by the Department of Public Administration, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree

.....Directed Studies Advisor
(Associate Professor Jarus Suwanmala, Ph.D.)

.....Head of Department of Public Administration
(Associate Professor Phiphat Thaiarry)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม : บทบาทและความสัมพันธ์ของตัวแสดง" ชิ้นนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ในพื้นที่จริง และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา(Descriptive Analysis) โดยมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัย คือ มุ่งศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสัมพันธ์ของตัวแสดงต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม เพื่อนำมาประกอบการประเมินความสำเร็จและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ตัวแสดงในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท โดยอาศัยมิติการพิจารณา 2 มิติ คือ มิติของหน้าที่และมิติของอำนาจในการตัดสินใจ ตัวแสดงประเภทแรก คือ ตัวแสดงหลัก (มีหน้าที่และมีอำนาจ) ได้แก่ อำเภอบรรพตพิสัยและสำนักงานศิลปากรที่ 8 ประเภทที่สอง คือ ตัวแสดงรอง (มีหน้าที่แต่ไม่มีอำนาจ) ได้แก่ อบต. 3 อบต. ในเขตพื้นที่เวียงกุมกาม ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ 1 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 และกรมโยธาธิการและผังเมือง ประเภทที่สาม คือ ตัวแสดงสนับสนุน (ไม่มีหน้าที่แต่มีอำนาจ) ได้แก่ นักการเมือง (ส.ส.) และประเภทสุดท้าย คือ ตัวแสดงประกอบ (ไม่มีหน้าที่และไม่มีอำนาจ) ได้แก่ วัด และกลุ่ม/ชมรมของท้องถิ่น

ส่วนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงนั้น พบว่า ตัวแสดงมีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งในเชิงบวก ซึ่งเอื้อต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม และเชิงลบ ซึ่งถือได้ว่าเป็นอุปสรรคอันหนึ่งในการจัดการ นอกจากนี้ ยังพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงยังมีลักษณะทั้งที่เป็นทางการ คือ ความสัมพันธ์ตามหน้าที่ และไม่เป็นทางการ คือ ความสัมพันธ์ส่วนตัว และทิศทางการสัมพันธ์กันนั้น ก็แบ่งออกได้เป็นแนวดิ่ง คือ เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และแนวระนาบ คือ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่อยู่ในระดับเดียวกัน

ทั้งนี้ ความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกามที่ได้จากการประเมินในครั้งนี้นั้น ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง คือ มีจำนวนนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับจำนวนก่อนหน้าที่จะมีการพัฒนา เกิดการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น และมีการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม เวียงกุมกามยังไม่ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนัก เนื่องจากยังขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

Abstract

This study, "Tourism management in Wiang Kum Kam : roles and relations of actors", is a qualitative research; using documentary research, in-depth interview and fieldwork observation as data collecting methods ,and using descriptive analysis as data analyzing method. The objectives of the study are to analyze roles and relations of actors in tourism management in Wiang Kum Kam and to evaluate success and sustainability of this tourist attractions, Wiang Kum Kam.

The result shows that actors in Wiang Kum Kam can be divided into 4 types, by using 2 criteria included duties criteria and decision-making power criteria. The first type is '*main actors*' who have both duties and power in Wiang Kum Kam management included Saraphee District office and Fine Arts Department (Chiang Mai office). The second is '*sub-actors*' who have duties but do not have power such as local governments, environment office. The third is '*supporter* ', politician, who does not have duty but has power in decision making. The last one is '*additional actor* ', group/club of local people and temples, who have neither duties nor power.

In addition, the relations of actors can be seen in both formal and informal and these relations can be divided into 2 types, positive and negative relations. Moreover, actors have communicated through 2 directions, hierarchical and lateral.

The success of Wiang Kum Kam as tourist attraction can be evaluated from 3 issues; a number of tourists, increasing income of local people, infrastructure development in Wiang Kum Kam area. Therefore, Wiang Kum Kam was established as succeeded tourist attraction. However, this ancient city has not been a sustainable tourist attraction yet because of lacking local people's participation.

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณ พ่อเขม ผอ.สหวัฒน์ แน่นหนา และปลัดศรีณยู มีทองคำ เป็นอย่างสูง ที่ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี งานวิจัยชิ้นนี้จะไม่สามารถสำเร็จลงได้เลย หากขาดความช่วยเหลือจากทั้งสามท่าน นอกจากนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณที่ทุ่ง (สำนักงานศิลปากรที่ 8) ที่ให้คำแนะนำในการเก็บข้อมูล แม่วิภา แม่แท้ม และที่แจ๊ค (มัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสาที่ประจำอยู่ที่วัดเจติยเหล็ก) ที่เสียสละเวลามานั่งคุยกับผู้วิจัยเกือบตลอดวัน รวมไปถึง พ่อฮุย แม่ฮุย และลุงป้าน้ำอาทุกคน ที่ตอบคำถามและให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยอย่างเต็มที่

สำหรับคุณแม่ที่คอยรัก เป็นห่วง และให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมา นับตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษาในหลักสูตร รปม. จบจนกระทั่งปัจจุบันที่ได้ทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้จนเสร็จสิ้น ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและรำลึกถึงพระคุณของท่านอยู่ตลอดเวลา และอยากจะขอกราบขอบพระคุณคุณแม่เอาไว้ ณ ที่นี้ด้วย และผู้วิจัยได้พยายามทำงานวิจัยชิ้นนี้ให้ดีที่สุดในที่นี้ โดยหวังว่าคุณแม่จะภูมิใจในหนึ่งสมอง สองมือของบุตรสาวที่ท่านได้สร้างและให้กำเนิดขึ้นมาคนนี้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังอยากจะขอขอบคุณเพื่อนคนสำคัญที่รักและคอยให้กำลังใจผู้วิจัย และในหลายครั้งก็ได้ช่วยให้คำแนะนำต่างๆ ในการทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็น มีม เตย นี จีบ และที่ จะขาดไปไม่ได้เลย คือ เขาวี เพื่อนรักที่คอยให้กำลังใจยามที่ผู้วิจัยท้อแท้ แสดงความห่วยใยยามที่ผู้วิจัยเหนื่อยล้า และคอยดูแลยามที่ผู้วิจัยเพื่อให้ผู้วิจัยยึดมั่นทำงานต่อไป

สุดท้ายนี้ ยังมีบุคคลอีกท่านหนึ่งที่ผู้วิจัยอยากจะขอขอบพระคุณเอาไว้ ณ ที่นี้ด้วย ก็คือ รศ.ดร.จรัส สุวรรณมาลา ท่านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัยครั้งนี้ ท่านได้คอยเอาใจใส่และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ คอยชี้แนะแนวทางการวิจัย และคอยอ่านและวิจารณ์งานของผู้วิจัยอย่างละเอียด ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลงได้ในที่สุด ทั้งนี้ ความผิดพลาดและบกพร่องใดๆ ก็ตามของงานวิจัยชิ้นนี้ ก็เนื่องมาจากความอ่อนด้อยของผู้วิจัยแต่เพียงผู้เดียว ผู้วิจัยจึงใคร่ขอภัยไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ฉัตรทิพย์ ชัยฉกรรจ์

เมษายน 2548

สารบัญ

	หน้า
หน้าอนุมัติภาษาไทย.....	ก
หน้าอนุมัติภาษาอังกฤษ.....	ข
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญแผนภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ปัญหาในการวิจัย.....	4
สมมติฐานการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	4
ขอบเขตในการวิจัย.....	4
ระเบียบวิธีวิจัย.....	5
นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง.....	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์โบราณสถาน.....	18
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร.....	21
แนวคิดเกี่ยวกับระบบนโยบาย.....	24
แนวคิดเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร.....	25
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	25

บทที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม.....	26
สภาพพื้นที่	26
การคมนาคม	27
บริการการท่องเที่ยวต่างๆ.....	27
บรรยากาศการท่องเที่ยว.....	30
ความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม.....	33
บทที่ 4 จากชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยว.....	35
ซากโบราณสถานเวียงกุมกาม (ปี พ.ศ.2527 - 2544).....	35
เปิดตัวสู่สาธารณชน (ปี พ.ศ.2545 - ต้นปี 2546).....	38
แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม (กลางปี พ.ศ.2546 - ปัจจุบัน).....	40
ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม.....	41
บทที่ 5 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม :	
บทบาทและความสัมพันธ์ของตัวแสดง.....	44
ตัวแสดงต่างๆ	44
บทบาทของแต่ละตัวแสดง.....	49
ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง.....	51
บทที่ 6 สรุปและเสนอแนะ.....	56
บรรณานุกรม.....	60
ภาคผนวก.....	63
ประวัติผู้เขียน.....	79

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 2.1 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	15
แผนภาพที่ 4-1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเวียงกุมกาม ปี พ.ศ.2527 – 2544.....	37
แผนภาพที่ 4-2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ในช่วงปลายปี 2545.....	39
แผนภาพที่ 4-3 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการประชาสัมพันธ์ในช่วงต้นปี 2546.....	40
แผนภาพที่ 4-4 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ปี 2546 – ปัจจุบัน.....	41
แผนภาพที่ 5-1 ประเภทของตัวแสดงในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม.....	49
แผนภาพที่ 5-2 ระดับความสำคัญของบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม.....	50
แผนภาพที่ 5-3 รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการจัดการเวียงกุมกาม.....	54
แผนภาพที่ 5-4 ทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในการจัดการท่องเที่ยว เวียงกุมกาม.....	55
แผนภาพที่ 6-1 แสดงระดับความสำคัญของบทบาทของแต่ละตัวแสดงในการจัดการ ท่องเที่ยวเวียงกุมกามเปรียบเทียบกับจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.....	56

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“เวียงกุมกาม” เป็นเมืองหลวงแห่งแรกของอาณาจักรล้านนาที่พญาเม็งรายได้สถาปนาขึ้น ในราวปี พ.ศ.1837 แต่เป็นเมืองหลวงได้เพียง 10 ปี พญาเม็งรายก็ได้ตัดสินใจย้ายเมืองหลวงไปยัง “เวียงเชียงใหม่” เนื่องจากเวียงกุมกามมักจะถูกน้ำท่วมบ่อยครั้ง และเวียงเชียงใหม่เองก็มีชัยภูมิที่ดีกว่า ดังนั้น เวียงกุมกามจึงได้ตกมาเป็นเมืองบริวารของอาณาจักรล้านนาสืบต่อมา จนกระทั่งได้เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในสมัยที่พม่าปกครอง (พ.ศ.2101-2317) ซึ่งทำให้เวียงกุมกามถูกฝังอยู่ใต้ตะกอนดิน และจากนั้นเป็นต้นมาก็ไม่มีใครได้พบเห็นเวียงกุมกามอีกเลย (สรสวดี อ่องสกุล, 2546 : น.44-45 และ105-108)

เวลาผ่านมามากหลายร้อยปี ในสมัยรัชกาลที่ 5 บริเวณซึ่งเคยเป็นเวียงกุมกามแต่เดิมได้มีชุมชนมาตั้งรกรากอาศัยอยู่กันโดยไม่ทราบว่าเป็นดินแดนที่ตนอาศัยอยู่นั้น มีอาณาจักรโบราณฝังอยู่ แต่ชุมชนดังกล่าวเป็นเพียงชุมชนเล็กๆ ที่ไม่สามารถขยายตัวเป็นศูนย์กลางความเจริญได้อีก เพราะเส้นทางคมนาคมสายสำคัญไม่ผ่านเข้ามา และจากการย้ายเข้ามาอยู่อาศัยดังกล่าว ชุมชนได้ทำการซ่อมแซมเจดีย์วัดกานโถมซึ่งเป็นเจดีย์สำคัญในสมัยที่เวียงกุมกามยังเจริญอยู่ แต่ในขณะนั้นชำรุดทรุดโทรมแล้ว ให้เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน โดยตั้งชื่อใหม่ว่า วัดช้างค้ำ ต่อมาหมู่บ้านนี้จึงได้ชื่อว่า บ้านช้างค้ำ (สรสวดี อ่องสกุล, 2546 : น.110-111)

จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2527 โรงเรียนวัดช้างค้ำ (เดิม) ซึ่งเป็นโรงเรียนประชาบาลประจำหมู่บ้าน ตั้งอยู่ในบริเวณวัดช้างค้ำ ได้ทำการขุดปรับพื้นดินของสนามหน้าโรงเรียน เพื่อเตรียมก่อสร้างอาคารใหม่ ทำให้ประชาชนได้พบโบราณวัตถุจำนวนมากฝังอยู่ อีกทั้งยังพบส่วนหนึ่งของซากโบราณสถาน (สรสวดี อ่องสกุล, 2546 : น.118-123) เมื่อกรมศิลปากรได้รับแจ้ง จึงได้เข้ามาขุดค้นและพบหลักฐานต่างๆ เช่น พระพิมพ์ดินเผาแบบหริภุญไชย ศิลารีกภาษามอญและภาษาไทย เป็นต้น อันนำมาซึ่งการพิสูจน์ว่า เวียงกุมกามที่แต่เดิมเคยคิดกันว่าเป็นเพียงตำนานนั้นมีอยู่จริง และอยู่ในบริเวณบ้านช้างค้ำนั่นเอง (สรสวดี อ่องสกุล, 2546 : น.36-43)

กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดค้นเพื่อค้นหาและบูรณะโบราณสถานเวียงกุมกามอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา โดยพื้นที่ในการขุดค้นได้ขยายบริเวณออกไปเป็นวงกว้าง ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของตำบลท่าวังตาล และรวมไปถึงพื้นที่บางส่วนของตำบลหนองผึ้งและตำบลหนองหอยซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงด้วย (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : น.17) ขณะที่ชุมชนซึ่ง

อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นเพียงแต่รับทราบว่ามีโบราณสถานอยู่ในเขตพื้นที่ของตน แต่ไม่ได้ให้ความสนใจและเห็นถึงความสำคัญ เนื่องจากเข้าใจว่า โบราณวัตถุและโบราณสถานต่างๆ เป็นสมบัติของกรมศิลปากร ตนไม่มีสิทธิเข้าไปยุ่งเกี่ยวใดๆ ความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของก็ไม่มี การบำรุงรักษาต่างๆ จึงตกเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเพียงฝ่ายเดียว (ผู้จัดการรายวัน, 20 ก.พ. 2547 : น.30)

ภายหลังจากที่มีการขุดค้นพบหลักฐานและโบราณสถานต่างๆ ในปี พ.ศ.2527 คือ ในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 - 2544 การท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกามไม่ได้รับการพัฒนามากนัก จะเห็นได้จากการรับรู้ของประชาชนเกี่ยวกับเวียงกุมกาม ที่แม้แต่ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ก็ยังไม่รับรู้ถึงการมีอยู่ของแหล่งโบราณสถานแห่งนี้ จะมีก็แต่เพียงกลุ่มคนจำนวนน้อย เช่น นักประวัติศาสตร์หรือนักวิจัยเฉพาะด้านเท่านั้น ที่ให้ความสนใจกับเวียงกุมกาม (ผู้จัดการรายวัน, 20 ก.พ.2547 : น.30) จนกระทั่งในปี พ.ศ.2545 รัฐบาลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ประกาศนโยบายการท่องเที่ยว "Unseen Thailand" (เที่ยวเมืองไทยในมุมมองที่คุณไม่เคยเห็น) โดยได้ทำการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่ผู้คนไม่เคยเห็น หรือแหล่งท่องเที่ยวเก่าในมุมมองใหม่ที่อาจเป็นเส้นผมบังภูเขาสำหรับหลายคน และเวียงกุมกามเองก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกจาก ททท. ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เรียกว่า "Unseen" (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546 : น.65)

การได้รับคัดเลือกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว Unseen ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ภายในเวียงกุมกาม เนื่องจากรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในเวียงกุมกามจำนวน 39.8 ล้านบาท ในปีงบประมาณ 2545 และ 54 ล้านบาท ในปีงบประมาณ 2546 (เชียงใหม่วิสัยทัศน์ 14 พ.ย.2545 : น.13) เพื่อทำการบูรณะและพัฒนาให้เวียงกุมกามกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาเวียงกุมกามอันเนื่องมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลดังกล่าว ก่อให้เกิดการจัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์เวียงกุมกามมากมาย ซึ่งสามารถจัดแบ่งประเภทของโครงการ/กิจกรรมออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ประเภทแรก คือ โครงการเกี่ยวกับสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ภายในบริเวณพื้นที่ เช่น โครงการก่อสร้างศูนย์ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม โครงการปรับปรุงพัฒนาถนน โครงการก่อสร้างห้องน้ำตามจุดต่างๆ เพื่อบริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น ประเภทที่สอง คือ โครงการ/กิจกรรมเกี่ยวกับการอบรม ให้ความรู้ หรือปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เช่น โครงการอบรมเร่งปฏิบัติการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเวียงกุมกาม โครงการอบรมให้ความรู้ในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ส่งเสริมโบราณสถานเวียงกุมกามแก่ชาวบ้าน พระสงฆ์ นักเรียน

โครงการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสา เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : น.67-83)

นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์เวียงกุมกามให้เป็นที่รู้จักทั้งต่อนักท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น จึงได้มีการจัดทำโครงการ "เปิดประตูสู่เวียงกุมกาม นครโบราณใต้พิภพ" ขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 4 เดือน คือ ในช่วงเดือนมกราคม - เมษายน พ.ศ.2546 โดยต้องการให้เป็นโครงการประชาสัมพันธ์เวียงกุมกามในรูปแบบของกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ (เชียงใหม่นิวส์, 7 ก.พ.2546 : น.12)

ในการนี้ องค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามได้มีจำนวนเพิ่มขึ้น จากแต่เดิมที่มีเพียงกรมศิลปากรเป็นผู้รับผิดชอบดูแลหลักเพียงผู้เดียว องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทำวังตาล ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ และ อบต.บริเวณใกล้เคียงอีก 2 แห่ง คือ อบต.หนองผึ้ง และ อบต.หนองหอย ซึ่งมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตเวียงกุมกาม ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมร่วมในการจัดการเวียงกุมกามมากขึ้น ทั้งนี้ รวมไปถึงในส่วนของสำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ และสำนักงานอำเภอสารภีเองก็เข้ามามีบทบาทด้วยเช่นกัน

ในส่วนของประชาชนในพื้นที่ ก็ได้มีการจัดตั้ง "ชมรมคนรักเวียงกุมกาม" ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อดูแลรักษาเวียงกุมกาม และสืบทอดวัฒนธรรมของล้านนา และวัดและโรงเรียนในพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย เช่น วัดช้างค้ำซึ่งเป็นวัดที่อยู่ในพื้นที่และมีโบราณสถานอยู่ในเขตวัด ภายใต้การดูแลของพระอธิการวีระเดช สันติกาโร เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ ได้จัดทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตและสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยดำเนินการสร้างบ้านโบราณจำลอง เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โรงเรียนสารภีวิทยาร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้จัดสอนให้ความรู้เกี่ยวกับเวียงกุมกามแก่นักเรียน เพื่อให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : น.67-83)

นอกจากองค์กรต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีบุคคล/กลุ่ม/องค์กรต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามอีกมาก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงหน้าที่และบทบาทของบุคคล/กลุ่ม/องค์กรนั้นๆ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวในเวียงกุมกามว่า แต่ละบุคคล/กลุ่ม/องค์กรนั้นมีหน้าที่อย่างไร บทบาทที่แต่ละบุคคล/กลุ่ม/องค์กรแสดงในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามนั้นเป็นอย่างไร และระหว่างบุคคล/กลุ่ม/องค์กรต่างๆ นั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือไม่ อย่างไร

ปัญหาในการวิจัย

1. ใครเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามบ้าง
2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละบุคคล/กลุ่ม/องค์กร มีหน้าที่และบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามอย่างไร
3. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างไร
4. การจัดการท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกาม เพื่อพัฒนาให้เวียงกุมกามกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร
5. การท่องเที่ยวเวียงกุมกามมีความยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้ที่มีบทบาทหลักในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรมศิลปากร
2. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงมีทั้งแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ
3. บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงส่งผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม
4. เวียงกุมกามเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ
5. เวียงกุมกามมีการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงหน้าที่และบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม
2. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม
3. เพื่อประเมินความสำเร็จและความยั่งยืนของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกามในปัจจุบัน

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของพื้นที่วิจัย คือ พื้นที่นครโบราณเวียงกุมกาม (ดังแสดงในแผนที่ 1.1) ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 1.32 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมเขตพื้นที่ 2 อำเภอ 3 เขตการปกครองท้องถิ่น (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10, 2545 : น.3-11) คือ
 - 1.1. เขตรับผิดชอบของ อบต.ท่าวังตาล อำเภอสารภี 1.03 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 78 ของพื้นที่ทั้งหมด
 - 1.2. เขตรับผิดชอบของ อบต.หนองผึ้ง อำเภอสารภี 0.23 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 17 ของพื้นที่ทั้งหมด
 - 1.3. เขตรับผิดชอบของ อบต.หนองหอย อำเภอเมือง 0.06 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งหมด
2. ขอบเขตของประเด็นที่ศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิจัยใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่
 - 2.1. ใครเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวในเวียงกุมกาม
 - 2.2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามมีบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างไร
 - 2.3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม เป็นไปในลักษณะใด
 - 2.4. การพัฒนาเวียงกุมกามไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร
 - 2.5. เวียงกุมกามในฐานะแหล่งท่องเที่ยวมีความยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร
3. ขอบเขตของระยะเวลาในการศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยจากข้อมูลเอกสารอ้างอิงต่างๆ รวมถึงติดต่อประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ในช่วงเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2547 จากนั้น ลงไปยังพื้นที่วิจัย เพื่อทำการศึกษภาคสนามในพื้นที่จริง ในช่วงเดือนมกราคม 2548 และทำการประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2548

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย พรรณนา (Descriptive Research) แนวทางการวิจัยเป็นแบบไม่ทดลอง เนื่องจากผู้ศึกษาไม่สามารถบังคับค่าตัวแปรได้ จึงไม่มีการทดลองดำเนินการ ผู้วิจัยจะอาศัยข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าหนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และ การศึกษาภาคสนาม (Fieldwork Research) มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งขั้นตอนออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกออกเป็น

1.1. ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมจากการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยต่างๆ ของหลายส่วนราชการ หน่วยงาน สถาบันการศึกษา ฯลฯ โดยแบ่งเป็น

1.1.1. ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1.2. ข้อมูลเฉพาะ เช่น ข้อมูลทางกายภาพของเวียงกุมกาม โครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม บทความและข่าวที่เกี่ยวข้องกับเวียงกุมกาม

1.2. ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมจาก

1.2.1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant) จำนวน 8 คน คือ

- ปลัดอำเภอสารภี
- ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 8
- ประธานชมรมคนรักเวียงกุมกาม
- ประธานชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสา
- ประธานชมรมรดม้ำเวียงกุมกาม
- เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ
- กรรมการวัดเจติยเหล็ก
- นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ จากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.2.2. การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กล่าวคือ ในระยะแรกของการลงพื้นที่ ผู้วิจัยยังไม่ได้แสดงตัวในฐานะนักวิจัย แต่เข้าไปในฐานะนักท่องเที่ยวคนหนึ่ง (การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม) จนกระทั่งได้ข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวเพียงพอแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เริ่มแนะนำตนเองแก่ผู้ที่ผู้วิจัยเข้าไปพูดคุยด้วยว่าเป็นนักศึกษาที่กำลังทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามอยู่ จากนั้น จึงขอสังเกตการณ์ (แบบไม่มีส่วนร่วม) ในบริเวณพื้นที่นั้นๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลข้างต้น และวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อทำการวาดแผนภาพ

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ และนำเสนอการวิเคราะห์ในภาพรวมด้วยความเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน

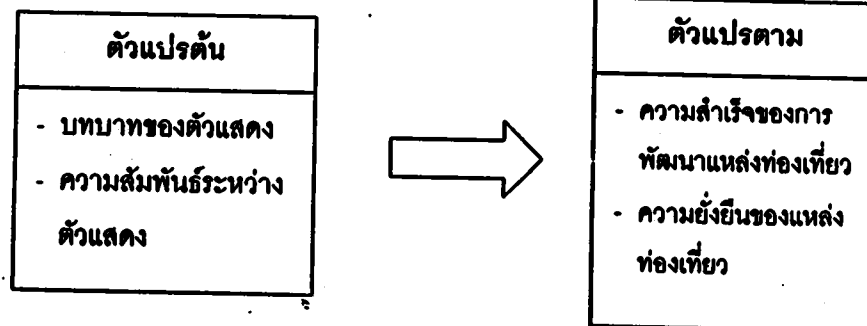
นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

บทบาทในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม หมายถึง บทบาทในการวางแผนการจัดการ การอนุรักษ์ และการพัฒนาเวียงกุมกามให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์กันผ่านทางช่องทางที่เป็นทางการ คือ ตามหน้าที่และตามกฎหมาย และไม่เป็นทางการ คือ เป็นความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ในระหว่างการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม

ตัวแสดง/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม หมายถึง บุคคล/กลุ่ม/องค์กรที่มีบทบาทในการวางแผน/นโยบายต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม หรือ บุคคล/กลุ่ม/องค์กรซึ่งเป็นผู้ให้บริการการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมเสนอแนะความเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงบทบาทของบุคคล/กลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม
2. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคล/กลุ่ม/องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม
3. สามารถนำผลการศึกษาวิจัยที่ได้ ไปปรับใช้ เพื่อพัฒนาบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม อันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาได้มากขึ้น

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทและความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยว เวียงกุมกามในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทบทวนและรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เป็นการทำความเข้าใจถึงความหมายของการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงประเภทและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังได้ทำการทบทวนแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ภาพรวมของการท่องเที่ยวในเวียงกุมกามว่า มีลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยแค่ไหน และจะช่วยให้ออกตอบคำถามเกี่ยวกับความสำเร็จและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ได้อีกด้วย
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์โบราณสถาน เนื่องจากเวียงกุมกามเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่กำลังอยู่ระหว่างการพัฒนา และมีจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ที่โบราณสถานซึ่งถูกฝังอยู่ใต้ดินเป็นเวลานาน อันทำให้ยังคงความงดงามของลวดลายศิลปะเอาไว้ได้มาก ผู้วิจัยทำการศึกษาทบทวนแนวความคิดนี้ เพื่อพิจารณาถึงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ที่เหมาะสม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ประกอบด้วยแนวคิดการจัดการทรัพยากร 3 แนวคิด ได้แก่ การจัดการทรัพยากรโดยรัฐ การจัดการทรัพยากรโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการจัดการทรัพยากรโดยประชาชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงแนวทางการจัดการทรัพยากรโดยแต่ละภาคส่วนในเบื้องต้น
4. แนวคิดเกี่ยวกับระบบนโยบาย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดนี้ เพื่อช่วยในการตอบคำถามเกี่ยวกับตัวแสดงต่างๆ ในระบบนโยบาย และความเกี่ยวพันกันระหว่างตัวแสดงต่างๆ ทั้งนี้โดยพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามเป็นระบบนโยบายระบบหนึ่ง
5. แนวคิดเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร เพื่อทำความเข้าใจถึงรูปแบบของการติดต่อสื่อสาร อันจะช่วยในการจัดแบ่งประเภทและรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงของการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1.1 แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่นักท่องเที่ยวนำมาพิจารณาก่อนตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวจะพิจารณาแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างจากสิ่งที่เคยชินและคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ความแตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยว (ศรีธญา วรากุลวิทย์, 2546 : 192)

1.1.1 ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว

ในการจัดแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ได้มีนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการท่องเที่ยวหลายคนทำการจัดแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็นประเภทต่างๆ ยกตัวอย่างผู้ที่ได้ทำการจัดแบ่งประเภทแหล่งท่องเที่ยว เช่น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ศรีธญา วรากุลวิทย์, 2546 : 191) ได้จัดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวไว้ 3 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือธรรมชาติสร้างสรรค์ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก น้ำพุร้อน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ ทะเล หาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ เอน อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำจืด (ห้วย หนอง คลอง บึง)

2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศาสนา ได้แก่ วัด ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ ศาสนสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ และอนุสรณ์สถาน

3. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง ไร่ นา สวน พืช ผัก ผลไม้ และเหมือง

นิคม จารุมณี (อ้างใน ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546 : 29) ได้นำแนวคิดเรื่องการจัดชนิดทรัพยากรที่ว่า ทรัพยากรแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) และทรัพยากรที่มนุษย์เข้าไปตัดแปลงหรือสร้างขึ้น (Man-Related Resources) มาใช้จัดแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ (Natural Attractions)
2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions)

ฐิติ์ฐฐฐฐ (2546 : 29-31) ได้จัดแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีลักษณะเด่น แปลก สวยงาม มีคุณค่าต่อการเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจหรือแสวงหาความรู้ ทั้งนี้ สมพร อิศวิลานนท์ (อ้างใน ฐิติ์ฐฐฐฐ,: 29) ได้จัดแบ่งย่อยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

- 1.1. ทรัพยากรที่เสริมสร้างขึ้นใหม่ได้ตามขบวนการธรรมชาติ (Renewable) แต่อาจสูญเสียได้ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า หน้าผา น้ำตก ถ้ำ หาดทราย เกาะ ฯลฯ
- 1.2. ทรัพยากรที่เสริมสร้างขึ้นใหม่ได้ และไม่มีการสูญเสีย เช่น แสงแดด อากาศ กระแสน้ำ พลังงานจากแสงอาทิตย์ หลังงานลม

อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว อาจจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เมื่อมีคุณสมบัติตรงกับข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อ ต่อไปนี้

- เป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่น
- มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือนิทานพื้นบ้าน
- มีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือโบราณคดี
- เป็นโครงสร้างที่ดี หายาก หรือเป็นทัศนียภาพที่สวยงาม
- เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือเป็นที่เคารพบูชา

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีเหตุผลในการสร้างต่างๆ กันไป เช่น เพื่อการกีฬา การพักผ่อน การรักษาสุขภาพ ศาสนสถาน ระลึกถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ หรือด้านศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่

- 2.1. แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของชุมชนนั้นๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ พิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความเชื่อของบุคคลในชุมชน
- 2.2. แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนสถาน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงประวัติความเป็นมาในอดีต หรือเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตของสังคมมนุษย์ในสมัยนั้นๆ เช่น เมืองโบราณ เจดีย์ วัด สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์

1.1.2 องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่ดี

การที่แหล่งท่องเที่ยวจะเป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบหลายประการผสมผสานกัน โดย Mill and Morrison (อ้างใน รุสิทธิ์ รุชาติ, 2546 : 32-44) ได้กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่

1. **สิ่งดึงดูดใจ (Attractions)** เกิดจากการที่มนุษย์มีประสาทสัมผัสเยี่ยม เช่น มีตารับภาพสีได้ มีหูซึ่งได้ยินสิ่งต่างๆ รอบตัว อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดการรับรู้ และมีความต้องการจะท่องเที่ยว โดยสิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ได้แก่

1.1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แบ่งออกได้ 2 ชนิด ได้แก่

1.1.1. สถานที่ที่น่าสนใจ

1.1.2. เหตุการณ์ที่น่าสนใจ

- 1.2. วัฒนธรรม เสน่ห์อย่างหนึ่งของการท่องเที่ยว คือ การที่มนุษย์มีวัฒนธรรมที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ซึ่งจะกระตุ้นให้เกิดความต้องการสัมผัสวัฒนธรรมใหม่

- 1.3. ชาติพันธุ์ เหตุผลอย่างหนึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวของมนุษย์ก็คือ เพื่อต้องการเยี่ยมเยือนเพื่อนและญาติมิตร หรือต้องการจะกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดของตน

- 1.4. แหล่งบันเทิง นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวก็เพราะมีสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจจัดไว้ให้ ทั้งนี้ แหล่งบันเทิงมิได้หมายความถึงสถานเริงรมย์ยามราตรีเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึง สวนสัตว์ สวนสาธารณะ หรือสนามกีฬา ฯลฯ อีกด้วย

2. **สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities)** เมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางไปถึงยังแหล่งท่องเที่ยวแล้ว สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการคือ สิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของพวกเขาได้ โดยสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญ ได้แก่

2.1. ที่พัก

2.2. ร้านอาหารและเครื่องดื่ม

- 2.3. สถานบริการ เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านรถรีด สถานที่นันทนาการ เป็นต้น

2.4. ปัจจัยพื้นฐาน เช่น ระบบการสื่อสาร การคมนาคม สาธารณูปโภค เป็นต้น

3. การขนส่ง (Transportation) การเดินทางไม่ได้ขึ้นอยู่กับระยะทาง แต่ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการเดินทาง ถึงแม้ว่าระยะทางจะไกล แต่ถ้าใช้เวลาในการเดินทางไม่มากนัก นักท่องเที่ยวก็พร้อมที่จะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น การปรับปรุงยานพาหนะ ถนน และระบบการจราจรจึงเป็นสิ่งจำเป็น
4. การต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี (Hospitality) การที่นักท่องเที่ยวจะตัดสินใจกลับไปเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเดิมนั้น ขึ้นอยู่กับความประทับใจที่เขาได้รับจากการท่องเที่ยวครั้งแรก ซึ่งเกิดจากการต้อนรับของประชาชนหรือพนักงานบริการในพื้นที่มากกว่าสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว

Davidson (อ้างใน ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546 : 4-5) กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเอาไว้ว่า การท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ หรือ 3As ได้แก่

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ประกอบด้วย สถานที่ (Sites) ที่อาจเกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น และเหตุการณ์ (Events)
2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ประกอบด้วย สาธารณูปโภคต่างๆ (Infrastructure) และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ
3. การเข้าถึง (Accessibility) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบการขนส่ง ซึ่งประกอบด้วย เส้นทาง พาหนะ สถานี และผู้ประกอบการ

1.2 Ecotourism : กระแสการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ลินด์ โสโรบล (2547 : 17) กล่าวว่า กระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เมื่อครั้งมีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือ "Earth Summit" เมื่อปี 2535 ที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ ประกอบด้วย

1. กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้
3. กระแสความต้องการพัฒนาคน

จากกระแสพัฒนาทั้ง 3 ประการดังกล่าว มีผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวและระบบการจัดการการท่องเที่ยวในการหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (Conventional Tourism) แบบเดิมๆ ที่เคยปฏิบัติกันมาดั่งนั้น แนวคิดในการนำเสนอการท่องเที่ยวอันเป็น

ทางเลือกใหม่นี้จึงมีชื่อเรียกอย่างหลากหลาย เช่น Green Tourism, Bio Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism, Responsible Tourism

อย่างไรก็ตาม ต่อมา แนวคิดที่เป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับมากที่สุด คือ แนวคิดเรื่อง Ecotourism ซึ่งคือ แนวคิดการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกรอบและโครงสร้างเล็กๆ รวมกัน แล้วสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งนักวิชาการจากสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นแปซิฟิก (PATA) องค์การท่องเที่ยวโลก (WTO) และนักวิชาการในอุตสาหกรรมทั้งจากยุโรป สหรัฐอเมริกา ต่างให้คำจำกัดความของ Ecotourism บนพื้นฐานองค์ประกอบว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural-based Tourism) มีการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environment Management) และการให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Environmental Education-based Tourism) โดยประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ (Community Based Participation) ร่วมคิดดำเนินการ ได้รับผลประโยชน์ และบำรุงรักษา เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 1)

1.3.1 นิยามความหมายของ Ecotourism

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า Ecotourism ไว้ว่า คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง "การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน" (ในที่นี้ ผู้วิจัยจึงจะให้ความหมายของ Ecotourism ว่า คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายของ "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ไว้หลายคน ยกตัวอย่างเช่น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย อ้างใน สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2543 : 24)

Raff Buckley แห่ง International Center of Ecotourism Research of Griffith University ประเทศออสเตรเลีย นิยามว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่ถูกจัดการดูแลอย่างยั่งยืน อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ มีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและ/หรือสิ่งแวดล้อม เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

Ben Boer แห่ง Australia Center for Environmental Law of University of Sydney นิยามว่า คือ การท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้และแจกแจงตีความของสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ และได้ถูกวางแผนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา

Castas Christ แห่ง Ecotourism Society แห่งสหรัฐอเมริกา นิยามว่า คือ การท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบต่อซึ่งจะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่น

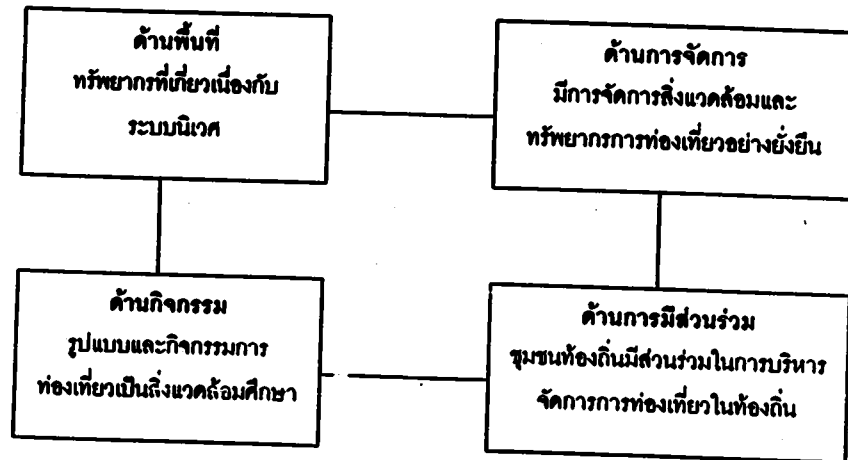
1.3.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 2-3) คือ

1. **องค์ประกอบด้านพื้นที่** เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based Tourism)
2. **องค์ประกอบด้านการจัดการ** เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism) ครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต
3. **องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ** เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based Tourism)
4. **องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม** เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตาม ตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้ว ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น

และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism)

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น

แผนภาพที่ 2.1 - องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. "แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ". กรุงเทพฯ : อีลชา. 2544.
น.3

1.3.3 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ในคำประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้ยังมีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" (www.homestayfanclub.com)

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงมีหลักการจัดการดังนี้

1. *Using Resource Sustainably* ใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างพอดี

2. *Reducing Over-consumption and Waste* การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสียต่างๆ จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนารุ่งสิ่งแวดล้อมที่จะถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว
3. *Maintaining Diversity* รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ
4. *Integrating Tourism into Planning* ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้กับกรอบแผนกลยุทธ์แห่งชาติ และแผนพัฒนาของท้องถิ่น
5. *Supporting Local Economics* รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น
6. *Involving Local Community* ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม
7. *Consulting Stakeholders and the Public* มีการปรึกษาหารือกันอยู่เสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น และองค์กร/สถาบันที่เกี่ยวข้อง
8. *Training Staff* ฝึกอบรมบุคลากรโดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นในทุกระดับ
9. *Marketing Tourism Responsibly* การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม
10. *Undertaking Research* ทำการวิจัยเพื่อติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ UNEP (United Nations Environment Program) ยังได้กล่าวถึง เงื่อนไขความสำเร็จของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเอาไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

- เพิ่มความสำเร็จระยะยาวของแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเบื้องต้น (Primary Stakeholder) ทั้งหมด อันได้แก่ ชุมชนท้องถิ่น ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว และภาครัฐ เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในการพัฒนาแผนการท่องเที่ยวและการนำแผนไปปฏิบัติ
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยการให้เขาเป็นส่วนหนึ่งของเจ้าของโครงการ และแบ่งปันความรับผิดชอบต่อความสำเร็จให้ด้วย

2. การแลกเปลี่ยนข้อมูล

- มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานรัฐกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด โดยประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ การวางแผน เกณฑ์มาตรฐาน กฎหมายและการบังคับใช้ และข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติตามแผนการท้องถิ่น
- ส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทัศนคติ

3. การสร้างความสามารถ

- พัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคลากรและองค์กร เพื่อให้เอื้อต่อการปฏิบัติตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ
- ถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติและจัดเตรียมการฝึกอบรมในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของการท่องเที่ยว เช่น การวางแผน กรอบของข้อกฎหมาย การกำหนดมาตรฐาน การบริหารและควบคุมและการควบคุมดูแล การใช้ประโยชน์จากการประเมินผลกระทบ และเทคนิคและกระบวนการบริหารด้านการท่องเที่ยว
- ส่งเสริมการถ่ายทอดและการปรับตัวของสิ่งแวดล้อมใหม่ การยอมรับทางสังคมและเทคโนโลยีและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสม
- ส่งเสริมการสร้างความสามารถในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ โดยรัฐ องค์กรระหว่างประเทศ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และ NGOs

Martin Mowfort and Ian Munt (อ้างใน รุสิทธิ์ ชูชาติ, 2546 : 6) ได้กล่าวถึงการประเมินความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเอาไว้ว่าต้องประกอบด้วยเกณฑ์ดังนี้

1. ความยั่งยืนทางระบบนิเวศ
2. ความยั่งยืนทางสังคม
3. ความยั่งยืนทางวัฒนธรรม
4. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ
5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
6. การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น
7. เป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์

2. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน

2.1 การอนุรักษ์กับการพัฒนา

ประวูฒิ แยมยลงาม (2537, น.12-14) ได้ประมวลความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า คำว่า "อนุรักษ์" จะมีใ้ช้ยู่สองคำ คือ Conservation และ Preservation โดย Conservation มีความหมายที่กว้างและเป็นคำรวม มีขอบเขตครอบคลุมทั้ง Preservation และ Restoration มีการนำมาปรับใช้ ไม่ว่าจะเป็นของชิ้นเล็กชิ้นใหญ่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน เพื่อใช้ในปัจุบัน มีส่วนร่วมในสังคมและชีวิตปัจุบัน อาจเป็นการสร้างสรรค์ของใหม่ซึ่งกลมกลืนและส่งเสริมของที่มีมาอยู่ก่อนแล้ว ในขณะที่ Preservation มีความหมายที่แคบกว่า คือ "การปกป้องรักษา คุ้มครอง ความหมายรวมถึงการจัดการและกลยุทธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาคารที่เป็นอยู่ในปัจุบัน และ Urban Settings มักจะมุ่งเน้นในการเก็บรักษาของในพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่ใดที่หนึ่งโดยเฉพาะ" ซึ่งเป็นเพียงการอนุรักษ์อย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้น "การอนุรักษ์ คือ การจัดการของมนุษย์ในการใช้ชีวิบริเวณเพื่อที่จะให้ได้ประโยชน์ที่ดีที่สุด และยั่งยืนแก่ชนรุ่นปัจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการรักษาศักยภาพที่จะดำรงความต้องการและความจำเป็นของชนรุ่นต่อไปในอนาคต การสร้างสรรค์ การรวบรวม การรักษาไว้ การใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนการทดแทน และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ" ทั้งนี้ การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับทั้งทรัพยากรที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

ในส่วนของความหมายของการพัฒนานั้น ประวูฒิ กล่าวว่า "การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงชีวิบริเวณ และการใช้ทรัพยากรมนุษย์ การเงิน ทรัพยากรที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์และปรับปรุง"

นอกจากนี้ ประวูฒิ ยังได้ทำการสรุปถึงแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเอาไว้ว่า การพัฒนาและการอนุรักษ์มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เพื่อมนุษยชาติ โดยการพัฒนามีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อวัตถุประสงค์ของมนุษย์ในการใช้ชีวิบริเวณ ส่วนการอนุรักษ์นั้นเป็นไปเพื่อให้แน่ใจได้ว่าสามารถใช้ชีวิบริเวณต่อไปได้ดีและยาวนาน การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นผลสำเร็จได้ต่อเมื่อได้มีการรวมเอาการอนุรักษ์ทั้งหมดไว้ในการพัฒนา

2.1.1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง

นิจ นิญชีระนันท์ (อ้างใน สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10, 2545 : ภาคผนวก ง-2) ได้กล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองไว้ ดังนี้

1. **การใช้ที่ดิน** จะต้องมีกำแนกประเภทการใช้ที่ดินเป็นสัดส่วน เพื่อจะทำให้ชุมชนเป็นระเบียบ บริเวณที่เป็นแหล่งชุมชนเก่ากลางเมืองหรือชุมชนที่ทรุดโทรมจะต้องดำเนินการจัดโครงการบูรณะฟื้นฟูเมืองและชุมชนเหล่านั้น องค์ประกอบต่างๆ ของการใช้ที่ดิน เช่น open space หรือ public space ควรมีขึ้นในบริเวณที่มีประชากรหนาแน่น ทั้งหมดนี้เพื่อความน่าอยู่และความเป็นระบบระเบียบของเมือง
2. **การพัฒนาด้านการก่อสร้างของอาคาร** จะต้องคำนึงถึงรูปแบบ สัดส่วน ความสูง สีสีนของอาคาร โดยพยายามให้มีความกลมกลืนและสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของเมืองและเส้นขอบฟ้าของเมือง (ภูมิทัศน์) โดยเฉพาะกลุ่มอาคารสูงและตึกแถวเป็นตัวคบังและทำลายทัศนียภาพของวัดวาอาราม โบราณสถาน และชุมชน
3. **การอนุรักษ์** จำเป็นต้องให้ความคุ้มครองคุณค่าและความงาม โดยการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ โบราณสถาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนา และจะต้องผสมผสานให้เข้ากับชีวิตในสังคมปัจจุบันและสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ โดยให้อยู่ในความเหมาะสมพอดี และจะต้องระวังการเปลี่ยนแปลงอันจะก่อให้เกิดการสูญเสียต่อเอกลักษณ์ของสิ่งอนุรักษ์นั้นด้วย
4. **การสัญจร** หมายรวมถึง ถนนและอุปกรณ์ตกแต่งถนน จะต้องออกแบบให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเอกลักษณ์หรือสภาพแวดล้อมของเมือง ลักษณะเช่นนี้มักจะทำให้ขึ้นกับเมืองท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อีกประการที่สำคัญคือ การวางระบบถนนจะต้องหลีกเลี่ยงบริเวณที่ควรจะอนุรักษ์ เพื่อเบี่ยงเบนการจราจรให้ออกไปจากบริเวณนี้ เพื่อลดความสิ้นสะเทือน อันจะส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อโบราณสถาน และเพื่อภูมิทัศน์ที่สวยงามในบริเวณนั้น
5. **บริการสาธารณะ** คือ มีสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่มีประสิทธิภาพและความพอเพียงในการให้บริการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งควรคำนึงถึงความสวยงาม ความเป็นระเบียบ ความสงบเงียบ และความปลอดภัย
6. **คณะกรรมการเฉพาะกิจ** ท้องถิ่นทุกแห่งควรตั้งคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่ง ให้มีหน้าที่เฉพาะในการ "ปกป้องและส่งเสริมคุณภาพและความงามของสิ่งแวดล้อม" ในท้องถิ่นของตน

2.2 การอนุรักษ์สินทรัพย์ประวัติศาสตร์

ขยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2537 : 27-33) ได้กล่าวถึงสินทรัพย์ประวัติศาสตร์เอาไว้ว่า สินทรัพย์ประวัติศาสตร์ อันได้แก่ อาคารบ้านเรือนและสภาพแวดล้อมดั้งเดิม โดยปกติก็มีคุณค่า อยู่ในตัวเองแล้วทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะมักเป็นอาคารบ้านเรือนที่ก่อสร้างโดยบุคคลที่มีชื่อเสียง จึงถือเป็นศิลปะสมบัติล้ำค่าที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้เป็นมรดก จึงเป็นหน้าที่ของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต จะพึงปกป้องรักษาไว้

2.2.1 มาตรการอนุรักษ์สินทรัพย์ประวัติศาสตร์

ขยาภรณ์ (2537 : 29-30) ได้กล่าวถึงมาตรการที่จะเป็นกลไกเสริมสร้างให้การอนุรักษ์สินทรัพย์ประวัติศาสตร์ประสบความสำเร็จไว้ ดังนี้

1. มาตรการทางกฎหมาย เช่น กฎหมายผังเมือง กฎหมายแม่บทว่าด้วยการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ เทศบัญญัติควบคุมการก่อสร้าง เป็นต้น โดยกฎหมายต่างๆ เหล่านี้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 กฎหมายจูงใจ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์

1.2 กฎหมายควบคุมการรื้อถอน สร้างใหม่ ซ่อมแซม ปรับเปลี่ยนอาคาร การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม ซึ่งจะมีผลให้เกิดความเสียหายต่อภูมิทัศน์ของชุมชนในสวนรวม

1.3 การจัดเงินกองทุนดอกเบี้ยต่ำ ระยะผ่อนชำระค่างวด แก่โครงการอนุรักษ์

1.4 กฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปตรวจสอบ ติดตามดูแลอาคารอนุรักษ์ และมีอำนาจลงโทษผู้ฝ่าฝืน

2. มาตรการทางการศึกษา การอนุรักษ์จะประสบความสำเร็จ ยั่งยืน และถาวร จำเป็นต้องให้คนในท้องถิ่นมีความรู้และความเข้าใจถึงความสำคัญของเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์

3. การจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบโดยตรง มีทั้งองค์กรทั้งของรัฐและเอกชนในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับชาติ ซึ่งเป็นฝ่ายกำหนดนโยบายหลักรวมของประเทศ ไปจนถึงชุมชนระดับย่อย ซึ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติตามขั้นตอนรายละเอียดปลีกย่อยในแต่ละชุมชน

4. มาตรการให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม การรับฟังเสียงประชาชนเป็นกระบวนการส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้การอนุรักษ์ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการอนุรักษ์สินทรัพย์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวเนื่องอย่างมากกับทรัพย์สินส่วนบุคคล

5. งบประมาณดำเนินการ การอนุรักษ์สินทรัพย์ทางประวัติศาสตร์ต้องใช้งบประมาณสูง เนื่องจากความเก่าแก่ทรุดโทรมของสินทรัพย์ ประกอบกับภาวะที่ต้องต่อสู้กับนักธุรกิจที่ต้องการ

ที่ดินเพื่อการพาณิชย์หรืออุตสาหกรรม งบประมาณจะถูกนำไปใช้ในการจัดซื้อหรือซ่อมแซมสินทรัพย์ที่มีคุณค่าต่อส่วนรวม หรือให้กู้ยืมเพื่อโครงการอนุรักษ์ต่างๆ จัดทำสื่อและดำเนินกิจกรรมเผยแพร่และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ โดยงบประมาณเหล่านี้มีที่มาจาก

5.1 เงินสนับสนุนจากรัฐบาล ให้แก่องค์กรของรัฐตามระเบียบของทางราชการและยังอาจให้แก่เอกชนในรูปของเงินสมทบ

5.2 เงินรายได้นอกจากงบประมาณ มีที่มาจากธุรกิจและทรัพย์สินขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ หรือจากผู้ที่มีจิตศรัทธาบริจาคให้ ซึ่งมีจำนวนมาก

2.2.2 ความยั่งยืนของการอนุรักษ์สินทรัพย์ทางประวัติศาสตร์

ในด้านความยั่งยืนของการอนุรักษ์สินทรัพย์ทางประวัติศาสตร์นั้น ชยาภรณ์ (2537 : 32) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การอนุรักษ์สินทรัพย์ทางประวัติศาสตร์จะเกิดมีและยั่งยืนอยู่ได้นั้น จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. ความต้องการของคนในท้องถิ่น
2. มาตรการส่งเสริมความสำเร็จจากฝ่ายรัฐ
3. การจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบทั้งภาครัฐและเอกชนชัดเจนในทุกระดับ
4. การอนุรักษ์จะต้องไม่ทำให้ผู้ใดเสียผลประโยชน์

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร

อนัน อนุมานราชธน และคณะ (2545 : น.7-12) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรไว้ว่า การจัดการทรัพยากร อาจพิจารณาโดยแบ่งออกเป็นแต่ละแนวคิดได้ ดังนี้

3.1. การจัดการทรัพยากรโดยรัฐ เมื่อพิจารณาในช่วงรัชกาลที่ 4 และ 5 ประเทศไทยต้องปรับตัวหลายประการ เพื่อประสานประโยชน์และเพื่อความอยู่รอดจากการรุกรานล่าอาณานิคมของตะวันตก ประเทศไทยได้มีการออกกฎหมายเพื่อให้สัมปทานทำไม้สักและไม่ประเภทต่างๆ เพื่อส่งขายให้แก่ประเทศตะวันตก ดิน น้ำ ป่า ของประเทศจึงถูกตีตราเป็นของรัฐ รัฐมีกรรมสิทธิ์ครอบครองและเป็นผู้จัดสรรกรรมสิทธิ์ให้กับเอกชนเข้ามาหาประโยชน์ ต่อมา เมื่อรัฐบาลได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึงปัจจุบัน รัฐได้ออกพระราชบัญญัติมากมายเพื่อยึดเอากรรมสิทธิ์ในทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ พันธุ์สัตว์ป่า ดินน้ำลำธาร ชั้นคุณภาพน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพในป่า ดังนั้น การจัดการโดยรัฐในที่นี้จึงหมายถึง การจัดการโดยรัฐส่วนกลาง โดยมีเครื่องมือสำคัญคือ การออกกฎหมาย และมีหน่วยงานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นกลไกปฏิบัติ

อนเนก นาคะบุตร (อ้างใน ธนิน อนุমানราชธน และคณะ, 2545 : น.10) ได้ระบุว่า การที่รัฐบาลส่วนกลางดำเนินการออกหลักกฎหมายและพระราชบัญญัติต่างๆ ตามเจตจำนงของรัฐฝ่ายเดียว ที่มุ่งจะผูกขาดทรัพยากรธรรมชาติ โดยลดทอนและละเลยความเป็นจริงว่า มีชุมชนชนบทมากมายที่อาศัยอยู่กับและสืบสานวัฒนธรรมชุมชน โดยมีการจัดการ ดิน น้ำ ป่า ในเชิงจารีตมาโดยตลอด ก่อให้เกิดเป็นวิกฤตความขัดแย้งที่นอกจากจะไม่ทำให้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรแล้วยังทำให้เกิดการล่มสลายของชุมชนที่ถูกอพยพ ควบคู่ไปกับความหวาดระแวงและเผชิญหน้าระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

นอกจากนี้ สุธาวัลย์ และคณะ (อ้างใน ธนิน อนุমানราชธน และคณะ, 2545 : น.10) กล่าวว่า การที่รัฐอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรและโอนอำนาจการควบคุมจัดการทรัพยากรทั้งหมดมาเป็นของรัฐโดยเด็ดขาด ทำให้ทรัพยากรทั้งหมดตกเป็นสมบัติของสาธารณะหรือ "ของหลวง" ที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการดูแล และไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และในทางปฏิบัติกลับตกอยู่ในภาวะเป็นทรัพยากรแบบเปิดที่ใครก็ตามสามารถเข้ามาใช้ได้ ในขณะที่รัฐไม่มีกำลังเพียงพอที่จะดูแลได้อย่างทั่วถึง ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลงไปมากที่สุด

ทั้งนี้ สันติ จิยะพันธ์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์แนวความคิดของรัฐและภาคสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย พบว่า แนวคิดของรัฐกับแนวคิดของสังคมมีความแตกต่างกัน คือ รัฐมีแนวคิดที่จะให้ความสำคัญกับศักยภาพของรัฐและธุรกิจเอกชนในการเป็นส่วนนำในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเหนือภาคประชาชนและท้องถิ่น รัฐจึงมองว่า สิทธิของประชาชนควรอยู่ภายใต้ขอบเขตการควบคุมของรัฐ ในขณะที่ภาคประชาชนเห็นว่า ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพและภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับการพัฒนาและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น รัฐจึงควรรองรับสิทธิของประชาชนในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

3.2. การจัดการทรัพยากรโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อพิจารณาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดการทรัพยากร ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.2.1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย (มาตรา 289)

3.2.2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีสาระสำคัญ คือ การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน และมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่ม โครงการหรือกิจกรรมนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือ สุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ (มาตรา 290)

ทั้งนี้ มนัส สุวรรณ และคณะ (2541 : 1) ได้ทำการศึกษาปัญหาผลกระทบจากการจัดการ ท้องเที่ยวที่เกิดขึ้นต่อชุมชนท้องถิ่นและปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดของชุมชนในการบริหารจัดการ ท้องเที่ยว และได้นำเสนอแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) ไว้ว่า อบต. และ สต. ควรดำเนินการในการบริหารจัดการการ ท้องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบใน 5 ภารกิจหลัก ดังนี้

1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ อบต. และ สต. ควรทำการโฆษณาและ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สาธารณชนได้รับทราบมากที่สุด
2. การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลใน การประชาสัมพันธ์
3. การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จัดทำแผนงานโครงการเพื่อปรับปรุงและ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว
4. การบริหารแหล่งท่องเที่ยว กำหนดแนวทางการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวใน พื้นที่อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม
5. การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความ ปลอดภัย ทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและความปลอดภัยจากโรคภัย ให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่

3.3. การจัดการทรัพยากรโดยประชาชน เมื่อพิจารณาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พบว่า ได้ให้อำนาจแก่ประชาชนในด้านการจัดการทรัพยากรไว้ ดังนี้

3.3.1. อำนาจโดยอ้อม กล่าวคือ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการปกครอง ตนเองและจัดการทรัพยากร โดยผ่านกลไกของระบอบประชาธิปไตยผู้แทนได้ ทั้งนี้ การ ใช้อำนาจโดยผ่านผู้แทนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนยังอาจกระทำได้ มากขึ้นนอกเหนือจากการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งเพื่อให้ตัวแทนไปบริหารกิจการท้องถิ่นแทน ตนแล้ว ประชาชนในท้องถิ่นยังสามารถจัดทำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เป็นความต้องการ ของตนเสนอต่อสภาท้องถิ่นเพื่อให้พิจารณาออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ (มาตรา 287) ซึ่งหมายรวมถึงข้อบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชนด้วย

3.3.2. อำนาจโดยตรง กล่าวคือ ประชาชนมีอำนาจในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรได้ด้วยตนเองโดยตรง โดยไม่ผ่านองค์กรปกครองท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ดังเช่น มาตรา 46 ที่บัญญัติไว้ว่า บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน นั่นก็คือ การให้สิทธิและอำนาจการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรแก่องค์กรชุมชนโดยตรงนั่นเอง

4. แนวคิดเกี่ยวกับระบบนโยบาย

พิตยา บวรวัฒนา (2545 : 211) ได้ให้ความหมายของระบบนโยบายไว้ว่า ระบบนโยบาย หมายถึง เครือข่ายของตัวแสดงนโยบายซึ่งมาปฏิสัมพันธ์กันในนโยบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยตัวแสดงนโยบายส่วนมากได้แก่องค์กร จึงเรียกเครือข่ายความสัมพันธ์นี้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร (Interorganizational Relationship) ทั้งนี้ ลักษณะของระบบนโยบายสามารถพิจารณาได้ 3 มิติ คือ

1. ความสลับซับซ้อนของระบบนโยบาย (complexity) หมายถึง จำนวนตัวแสดงนโยบายในระบบนโยบาย
2. การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างองค์กร (interdependence) หมายถึง ระดับความจำเป็นที่ตัวแสดงทั้งหลายในระบบนโยบาย ต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน
3. การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์กรในระบบนโยบาย (communication) หมายถึง ความถี่และความเข้มข้นในการติดต่อระหว่างตัวแสดงนโยบายในระบบนโยบาย

นอกจากนี้ ตัวแสดงนโยบายในระบบนโยบายสามารถแยกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ตัวแสดงนโยบายเจ้าของเรื่อง (focal actor)
2. ตัวแสดงนโยบายอื่นที่มีตำแหน่งหน้าที่อย่างเป็นทางการในการทำนโยบายนั้นๆ แต่มิใช่เป็นตัวแสดงนโยบายเจ้าของเรื่อง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นตัวแสดงที่อยู่ในเครือข่ายการตัดสินใจ
3. ตัวแสดงนโยบายที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่อย่างเป็นทางการ หรืออยู่นอกเครือข่ายการตัดสินใจ แต่มีบทบาทที่ส่งอิทธิพลต่อระบบนโยบายได้

5. แนวคิดเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร

การปฏิบัติงานร่วมกันของหลายกลุ่ม/องค์กรจะต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ (2545 : 106-107) และสร้อยตระกูล (ศิวยานนท์) อรรถมานะ (2541 : 340-345) ได้กล่าวถึงประเด็นที่ควรพิจารณาในเรื่องการติดต่อสื่อสาร ดังนี้

5.1 ทิศทางของการติดต่อสื่อสาร จะมีทั้งแนวดิ่งและแนวนอน ได้แก่

- การติดต่อสื่อสารจากบนลงล่าง คือ การติดต่อจากระดับหนึ่งไปยังระดับที่ต่ำกว่า
- การติดต่อสื่อสารจากล่างขึ้นบน คือ การติดต่อจากระดับหนึ่งไปยังระดับที่ต่ำกว่า
- การติดต่อสื่อสารระดับเดียวกัน คือ การติดต่อระหว่างสมาชิกที่อยู่ในระดับเดียวกัน

5.2 รูปแบบของการติดต่อสื่อสาร แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

- การติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการ คือ การติดต่อตามลักษณะแนวดิ่งไปตามสายการบังคับบัญชาและเป็นการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับงาน
- การติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ คือ การติดต่อสื่อสารทุกทิศทางที่ไม่คำนึงถึงอำนาจหน้าที่ โดยสมาชิกจะมีความชอบพอกัน

6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อภิวัฒน์ วีระวาสน์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กรณีตำบลเมืองออน กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของคณะกรรมการหมู่บ้าน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงการศึกษาบทบาท ศักยภาพ และความพร้อมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น ทั้งนี้ จากผลการศึกษา พบว่า แต่เดิมแหล่งท่องเที่ยวตำบลเมืองออนได้รับการพัฒนาเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนา แต่ภายหลังก็ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาด้วยงบประมาณของทางราชการ อย่างไรก็ตาม ในด้านบทบาทการจัดการท่องเที่ยวที่นั่น แต่เดิมรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจะต้องส่งมอบให้กับอำเภอเป็นผู้บริหารจัดการ ทว่า ในปัจจุบัน ท้องถิ่นได้กลายมาเป็นผู้บริหารจัดการด้วยตนเอง รวมทั้งได้มีการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ ขึ้น โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนเป็นผู้รับทราบและอนุมัติ

ประหยัด ตะคอนรัมย์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำคอนหวาย จังหวัดนครปฐม และพบว่า ปัญหาด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรชุมชน ได้แก่ การขาดการบริหารจัดการที่ดี การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบไม่ชัดเจน ปัญหาการจัดเก็บผลประโยชน์ ปัญหาด้านงบประมาณ การขาดการประสานงานกับองค์กรอื่นๆ และปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

บทที่ 3

แหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม

ก่อนหน้าที่จะมีการปรับเปลี่ยนสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์นั้น เวียงกุมกามเป็นเพียงชุมชนที่อยู่อาศัยธรรมดาที่มีแนวโน้มว่ากำลังจะขยายตัว เพื่อรองรับการเจริญของเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากเวียงกุมกามอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่เพียง 5 กิโลเมตรเท่านั้น แต่หลังจากที่ได้มีการริเริ่มนโยบายการท่องเที่ยวในเวียงกุมกามและจัดทำโครงการต่างๆ มากมาย เวียงกุมกามก็ได้เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดในเรื่องของกายภาพ เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดินและการก่อสร้างอาคารถูกจำกัด ถนนหนทางถูกปรับปรุง โบราณสถานได้รับการดูแลบูรณะมากขึ้น ทิวทัศน์ข้างทางหรือในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น เป็นต้น

ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษาในพื้นที่เวียงกุมกามเป็นเวลาประมาณเกือบหนึ่งเดือน และได้พยายามสังเกตและจดบันทึกเกี่ยวกับสภาพต่างๆ ของเวียงกุมกามในฐานะแหล่งท่องเที่ยว อันได้แก่ เรื่องของสภาพพื้นที่ สิ่งแวดล้อม การคมนาคม และบรรยากาศการท่องเที่ยว ซึ่งจะได้นำเสนอในบทนี้

สภาพพื้นที่

หากแบ่งพื้นที่เวียงกุมกามออกเป็น 2 ส่วน¹ คือ ด้านตะวันออก และด้านตะวันตก ผู้วิจัยพบว่า พื้นที่ด้านตะวันออกส่วนใหญ่ได้กลายเป็นที่อยู่อาศัยไปเกินกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ จะยังคงมีพื้นที่ว่างและสวนลำไยอยู่บ้าง แต่ก็เป็นที่ที่กำลังจะมาเป็นโครงการบ้านจัดสรร² ส่วนด้านตะวันตกนั้น พื้นที่ส่วนมากก็เป็นที่อยู่อาศัยเช่นกัน แต่ยังไม่หนาแน่นเท่าด้านตะวันออก ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมนั้นผู้วิจัยไม่ได้พบเห็นเลย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าบริเวณเวียงกุมกามจะมีบ้านเรือนตั้งอยู่ค่อนข้างหนาแน่น แต่พบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในเวียงกุมกามหรือเจ้าของที่ดินในเวียงกุมกามนั้นเป็นคนที่มาจากที่อื่น เช่น จากตัวเมืองเชียงใหม่ จากกรุงเทพฯ เป็นต้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเวียงกุมกามที่เป็นคนท้องถิ่นแต่เดิมนั้นค่อนข้างน้อย หากเปรียบเทียบเป็นสัดส่วนจะประมาณ 80 : 20³ คือ คนนอกร้อยละ 80 คนท้องถิ่นร้อยละ 20 ดังนั้น ความเป็นชุมชนจึงมีไม่มากนัก เห็นได้จากการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

¹ แบ่งตามการแบ่งของ สวัสดิ์ อ่องสกุล

² จากคำบอกเล่าของประชาชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง

³ ประมาณการโดยอาศัยข้อมูลจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของเวียงกุมกาม พบว่า ในบริเวณพื้นที่เวียงกุมกาม ความร่มรื่นของธรรมชาติค่อนข้างน้อย คือ มีต้นไม้ใหญ่อยู่บ้าง แต่ก็ไม่สามารถช่วยให้ความร่มเย็นได้มากนัก ทิวทัศน์ข้างทางก็ยังไม่ได้รับการดูแลมากนัก จะมีก็แต่เพียงในบริเวณวัดช้างค้ำเท่านั้นที่ร่มรื่น เนื่องจากมีต้นไม้ใหญ่อยู่มาก

การคมนาคม

เวียงกุมกามมีถนนสายหลัก 3 สาย คือ ถนนเกาะกลาง ซึ่งเป็นถนนที่ง่ายต่อการเดินทางจากเชียงใหม่หรือถนนใหญ่อื่นๆ เข้าไปท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกามมากที่สุด เนื่องจากไม่ซับซ้อนมากนัก ถนนศรีบุญเรือง เป็นถนนสายที่พาดผ่านในแนวค่อนข้างตั้งฉากกับถนนเกาะกลางสามารถใช้ถนนเส้นนี้เข้าไปยังเวียงกุมกามได้เช่นกัน และถนนวงแหวนสาย 3๗ เป็นถนนที่เพิ่งทำการตัดผ่านเมื่อไม่นานมานี้ พาดผ่านหน้าศูนย์ข้อมูล หากเดินทางจากสันกำแพงมายังเวียงกุมกาม ใช้ถนนเส้นนี้จะสะดวกและรวดเร็วที่สุด นอกจากถนนสายหลัก 3 สาย ยังมีถนนสายรอง และทางเล็กต่างๆ อีกมากมาย ดังนั้น การเที่ยวภายในเวียงกุมกามนั้น นักท่องเที่ยวจะต้องมีแผนที่หรือรู้จักสังเกตป้ายให้ดี ไม่เช่นนั้นอาจหลงทางได้ง่าย

บริการการท่องเที่ยวต่าง ๆ

การให้บริการการท่องเที่ยวหลักๆ ภายในเวียงกุมกาม ได้แก่

1. พาหนะในการเที่ยวชมรอบบริเวณ คือ รถม้า รถราง และจักรยาน เนื่องจากโบราณสถานภายในเวียงกุมกามห่างกันมาก หากนักท่องเที่ยวไม่มีพาหนะในการเที่ยวชมรอบเวียงกุมกาม จะทำให้เหนื่อยมาก โดยพาหนะแต่ละชนิดมีอัตราค่าบริการดังนี้
 - รถม้า คันละ 300 บาท
 - รถราง คันละ 250 บาท
 - รถจักรยาน คันละ 20 บาท (ต้องติดต่อก่อนที่ อปท.ท่าวังตาลซึ่งอยู่ไม่ห่างจากศูนย์ข้อมูล)
2. มัคคุเทศก์นำเที่ยว การเที่ยวชมในบริเวณเวียงกุมกามนั้นไม่จำเป็นต้องจ้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (ไม่มีเป็นข้อบังคับ) นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมได้เอง แต่หากต้องการจ้างมัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยวก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าบริการใดๆ เพิ่มเติมจากค่าพาหนะให้กับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เนื่องจากเป็นนโยบายของอำเภอสารภีที่จะให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวโดยไม่คิดค่าบริการ

เอกสารนี้เป็นทรัพย์สินของกรมศิลปากร

ทั้งนี้ ภายในพื้นที่เวียงกุมกาม มีจุดบริการการท่องเที่ยวอยู่ 3 จุดใหญ่ๆ คือ

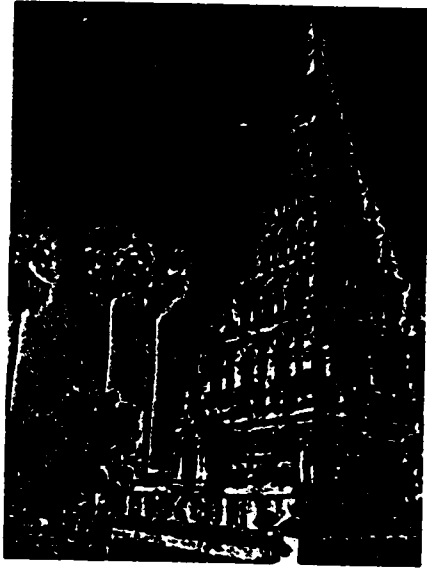
1. วัดช้างค้ำ

ตั้งอยู่ในบริเวณหมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ ตำบลท่าวังตาล ภายในบริเวณวัดประกอบไปด้วย บริเวณวัดซึ่งยังใช้ประโยชน์อยู่ในปัจจุบัน โบราณสถาน ตลาดขายอาหารพื้นเมืองและของที่ระลึกต่างๆ อุทยานการศึกษาเวียงกุมกาม อาคารจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับเวียงกุมกาม จุดให้บริการรถม้าและรถราง และบ้านโบราณเพื่อแสดงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบล้านนา เปิดให้บริการทุกวัน ตั้งแต่เวลาประมาณ 9.00 – 17.30 น. (หรือจนกว่านักท่องเที่ยวจะกลับหมด)

หลังจากที่เวียงกุมกามได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางวัดได้ทำการปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในวัดให้กลายเป็น “จุดเริ่มต้นเวียงกุมกาม” เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาใช้ประโยชน์ของพื้นที่วัดในการค้าขายและให้บริการการท่องเที่ยว โดยมีเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดเป็นผู้ดูแลจัดการทุกอย่างที่อยู่ภายในบริเวณวัด ทั้งเรื่องการคัดเลือกพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาขายของ การจัดสรรการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ การควบคุมดูแลความเรียบร้อยต่างๆ

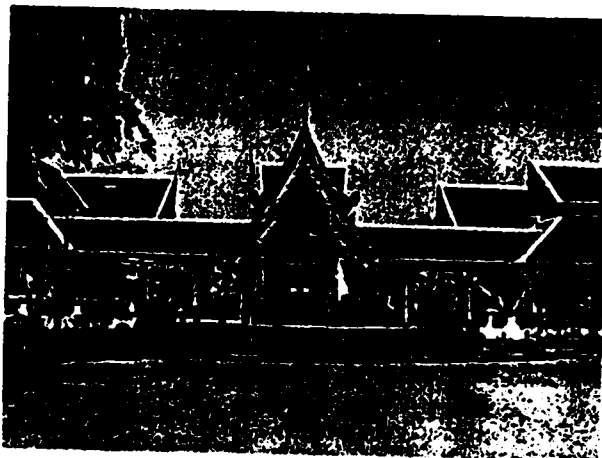
2. วัดเจดีย์เหลี่ยม

ตั้งอยู่ในบริเวณหมู่ที่ 1 บ้านเจดีย์เหลี่ยม ตำบลท่าวังตาล ภายในบริเวณวัดประกอบไปด้วย บริเวณวัดที่ยังใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน เจดีย์เหลี่ยมซึ่งเป็นโบราณสถานที่ได้รับการซ่อมแซมตามศิลปะเดิมโดยดัดแปลงเพียงเล็กน้อย ทำให้ภายนอกดูค่อนข้างใหม่ อาคารรายวิดิทัศน์และให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเวียงกุมกาม จุดให้บริการรถม้าและรถราง และร้านขายของที่ระลึก เปิดให้บริการในเวลาเดียวกันกับวัดช้างค้ำ

วัดเจดีย์เหลี่ยมได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ของตนให้กลายมาเป็น "จุดเริ่มต้นเวียงกุมกาม" เช่นเดียวกันกับวัดช้างค้ำ โดยระบบการจัดการทุกอย่างภายในบริเวณวัดจะคล้ายกับการจัดการภายในวัดช้างค้ำ คือ มีการควบคุมดูแลการใช้พื้นที่ และมีการคัดเลือกคนเข้ามาขายของโดยเน้นให้เป็นคนในพื้นที่ โดยมีคณะกรรมการวัดเป็นผู้ดูแล

3. ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม

ตั้งอยู่ริมถนนสายวงแหวนสาย 3๘ เป็นทรัพย์สินของกรมศิลปากร แต่อยู่ภายใต้การดูแลของอำเภอสารภี ภายในบริเวณศูนย์ข้อมูลฯ ประกอบด้วย อาคารศูนย์ข้อมูล ลานจอดรถ อาคารร้านค้าขายของที่ระลึก และห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว โดยภายในอาคารศูนย์ข้อมูลจะมีห้องแสดงนิทรรศการให้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับเวียงกุมกาม และห้องฉายวีดิทัศน์ประกอบการบรรยายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ข้อมูลคอยให้บริการอยู่ และหากนักท่องเที่ยวต้องการจะนั่งรถม้าหรือรถรางชมโดยรอบเวียงกุมกาม ก็สามารถบอกให้เจ้าหน้าที่ประสานงานกับรถม้า/รถรางให้ได้ เปิดให้บริการวันอังคาร - อาทิตย์ ตั้งแต่ 8.30 - 17.00 น.

บรรยากาศการท่องเที่ยว

ในครั้งแรกที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบรรยากาศการท่องเที่ยวและการให้บริการต่างๆ ในฐานะนักท่องเที่ยว โดยยังไม่ได้แสดงตัวในฐานะนิสิตนั้น ผู้วิจัยได้เข้าไปยังศูนย์ข้อมูลฯ กับเพื่อนอีกสองคน ในวันอังคาร ในช่วงเวลาประมาณหลังสี่โมงเย็นเพียงเล็กน้อย เนื่องจากทราบมาว่าศูนย์ข้อมูลเปิดถึงห้าโมงเย็น แต่ปรากฏว่า ศูนย์ข้อมูลได้ปิดแล้ว ผู้วิจัยและเพื่อนจึงไม่สามารถเข้าไปชมภายในอาคารได้ และภายนอกอาคารก็มีนักท่องเที่ยวเพียงไม่กี่คนนั่งอยู่บนอาคาร ร้านค้าของที่ระลึกก็เริ่มปิดไปบ้างแล้ว ผู้วิจัยจึงได้กลับออกไป และวันรุ่งขึ้น ผู้วิจัยได้กลับไปยังศูนย์ข้อมูลในฐานะนักท่องเที่ยวอีกในช่วงสาย พบว่า ศูนย์ข้อมูลและร้านค้าต่างๆ เปิดแล้ว แต่ไม่เห็นว่ามีเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการอยู่ จึงได้เดินเข้าไปชมภายในอาคารศูนย์ข้อมูลด้วยตนเอง รจนกระทั่งแน่ใจว่า ไม่มีเจ้าหน้าที่อยู่ จึงได้ออกจากศูนย์ข้อมูลไปยังวัดช้างค้ำ

เมื่อผู้วิจัยได้ไปถึงวัดช้างค้ำพบว่า ในบริเวณวัดช้างค้ำ ร้านค้าในตลาดเปิดแล้ว และมีมัคคุเทศก์ประจำอยู่ที่จุดให้บริการ และมีรถม้าและรถรางจอดรอนักท่องเที่ยวอยู่ ผู้วิจัยได้ตัดสินใจเดินเข้าไปซื้อของในตลาดก่อน จากนั้นจึงเดินไปยังอาคารแสดงนิทรรศการของทางวัด ซึ่งเป็นเพียงกระท่อมมุงจากขนาดไม่ใหญ่มาก ผู้วิจัยเดินดูภาพแสดงต่างๆ ไม่นาน ก็มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเดินเข้ามาทักทาย และแนะนำเวียงกุมกามให้ฟังโดยคร่าวๆ และอธิบายถึงบริการต่างๆ ที่มี ให้ผู้วิจัยและเพื่อนฟัง ซึ่งผู้วิจัยก็ได้ตัดสินใจใช้บริการรถราง โดยขอให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยวไปด้วย

ระหว่างการเที่ยวชมรอบบริเวณ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ตามโบราณสถานต่างๆ ก็มีนักท่องเที่ยวรับรถมาเที่ยวชมด้วยตนเองบ้างประปราย

เมื่อผู้วิจัยกลับมาจากการนั่งชมโดยรอบบนรถราง พบว่า ภายในวัดมีนักเรียนกลุ่มใหญ่ กำลังเดินชมโดยรอบวัดอยู่ เมื่อสอบถามจากนักเรียนคนหนึ่งก็ได้ทราบว่า นักเรียนกลุ่มดังกล่าว เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ทางโรงเรียนได้จัดให้มีการทัศนศึกษาในเวียงกุมกาม เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมล้านนา ผู้วิจัยจึงได้กลับไปถามมัคคุเทศก์ว่า มีกลุ่มนักเรียนมาอย่างนี้บ่อยหรือไม่ ซึ่งมัคคุเทศก์ได้ตอบพร้อมกับให้ความเห็นว่า

“ก็บ่อยอยู่เหมือนกัน สงสัยจะเป็นเพราะเวียงกุมกามเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แห่งใหม่ที่คนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยได้มากันมั้ง เห็นมีโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย อะไรต่อมิอะไร พาคนมาเที่ยวอยู่เรื่อยๆ”

หลังจากวันนั้น ผู้วิจัยได้กลับไปยังเวียงกุมกามในฐานะนักท่องเที่ยวอีกสองครั้ง เพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการบริการต่างๆ ให้มากที่สุด ก่อนที่จะแสดงตัวในฐานะนิสิต โดยในครั้งแรก ผู้วิจัยตัดสินใจไปเริ่มต้นที่วัดเจดีย์เหลี่ยม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นเวียงกุมกามอีกแห่งหนึ่ง โดยผู้วิจัยยังคงเลือกที่จะเข้าไปในวันธรรมดา คือ วันศุกร์ ช่วงเวลาประมาณสี่โมงเย็น เพราะได้ตั้งใจเอาไว้ว่าจะกลับไปยังศูนย์ข้อมูลฯ อีกครั้งในวันเสาร์หรืออาทิตย์ ที่คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวเยอะ และหวังว่าจะได้เก็บข้อมูลการให้บริการของศูนย์ข้อมูลในวันนั้น

การเข้าไปในวัดเจดีย์เหลี่ยมวันนั้น สังเกตได้ว่า ความแตกต่างของวัดข้างค้ำกับวัดเจดีย์เหลี่ยมที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดนั้น คือ ความร่มรื่นภายในบริเวณวัด กล่าวคือ ในเวลากลางวัน วัดเจดีย์เหลี่ยมจะร้อนมาก เนื่องจากมีต้นไม้ใหญ่อยู่เพียงไม่กี่ต้น แต่ภายในวัดข้างค้ำนั้น ร่มรื่นตลอดวัน ส่วนความแตกต่างในเรื่องการบริการการท่องเที่ยววันนั้นไม่แตกต่างกันมากนัก คือ จะมีจุดให้บริการรถราง รถม้า และมัคคุเทศก์อาสาอยู่ หากนักท่องเที่ยวต้องการใช้บริการก็สามารถติดต่อ

ได้ด้วยตนเอง แต่ที่ค่อนข้างจะพิเศษกว่าวัดช้างค้ำคือ วัดเจดีย์เหลี่ยมจะมีอาคารสำหรับขายวิดิทัศน์ให้กับนักท่องเที่ยวได้ชมเพื่อแนะนำเวียงกุมกามก่อนออกไปเที่ยวชมบริเวณโดยรอบ ซึ่งเป็นบริการเดียวกันกับที่ศูนย์ข้อมูลมี

ในวันนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้บริการรถม้า เพื่อจะได้สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการบริการรถม้าว่า เป็นอย่างไร มีนักท่องเที่ยวใช้บริการเยอะหรือไม่ ซึ่งคนขับรถม้าก็ได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“บางวันก็ได้ออก (ให้บริการ) บางวันก็ไม่ได้ออก ต้องรอตามคิวนะ ถ้านักท่องเที่ยวเยอะหน่อยก็โชคดีไป อย่างวันธรรมดา บางทีได้แต่เอารถม้ามาจอดรอในวัดเฉยๆ อีกอย่างคนไม่ค่อยใช้กันช่วงบ่าย แดดมันร้อน คนเลยเลือกใช้รถรางมากกว่า แดมรถราง (ค่าบริการ) ถูกกว่าอีก คนก็ขึ้นได้เยอะกว่า”

ผู้วิจัยไม่พบเห็นสิ่งใดน่าสนใจเป็นพิเศษในระหว่างการเที่ยวชมครั้งนั้น จะมีก็แต่เพียงนักท่องเที่ยวที่ขับรถเข้ามาเยี่ยมชมโบราณสถานด้วยตนเองอยู่ประมาณ 2 - 3 กลุ่มเท่านั้น หลังจากนั้นรถม้าชมเมืองโบราณเสร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยจึงกลับออกมาจากเวียงกุมกาม

ครั้งสุดท้ายของการแสดงตัวเป็นนักท่องเที่ยวของผู้วิจัย คือ วันอาทิตย์นั่นเอง ผู้วิจัยได้เข้าไปในศูนย์ข้อมูลฯ กับเพื่อนอีกหนึ่งคน วันนั้นผู้วิจัยได้ชมวิดิทัศน์ซึ่งมีเนื้อหาเดียวกันกับวิดิทัศน์ที่วัดเจดีย์เหลี่ยม แต่ต่างกันตรงที่การชมครั้งนี้มีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ข้อมูลบรรยายเพิ่มเติมด้วย หลังจากการบรรยายสิ้นสุด เจ้าหน้าที่ได้เรียกเก็บเงินค่าบริการการบรรยายจากกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งทำให้ผู้วิจัยค่อนข้างแปลกใจ เพราะไม่เคยเห็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไหนเรียกเก็บเงินค่าบริการกันจริงๆ อย่างนี้

จำนวนนักท่องเที่ยวในวันนั้นค่อนข้างมาก ผู้วิจัยจึงไม่ใช้บริการรถราง/รถม้า แต่ใช้วิธีการชมรถชมโดยรอบด้วยตนเอง พบว่า วันนั้นมีรถรางออกมาวิ่งให้บริการถึงสามคันในเวลาเดียวกัน และเมื่อเข้าไปยังวัดช้างค้ำก็พบว่า บรรยากาศการซื้อขายและให้บริการคึกคักกว่าวันธรรมดา ค่อนข้างมาก สังเกตการณ์อยู่สักพัก หลังจากนั้นจึงได้เข้าไปยังวัดเจดีย์เหลี่ยมก็พบว่า มี

นักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่กำลังนั่งชมวิถีทัศน์อยู่ และภายนอกอาคารก็มีนักท่องเที่ยวกำลังติดต่อใช้บริการรถม้าอยู่

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมดังกล่าว สรุปได้ว่า บรรยากาศการท่องเที่ยวในภาพรวมของเวียงกุมกามนั้น ขึ้นอยู่กับช่วงวันและเวลา คือ ถ้าเป็นวันธรรมดา คือ จันทร์ - ศุกร์ จำนวนนักท่องเที่ยวจะไม่มากนัก แต่ถ้าเป็นวันเสาร์ - อาทิตย์ จะมากกว่า และถ้าเป็นวันหยุดสำคัญๆ เช่น วันปีใหม่ นักท่องเที่ยวจะเยอะมากจนมีคฤหบดีแทบไม่มีเวลารว่าง ต้องออกไปกับรถรางตลอด ดังจะเห็นได้จากการที่มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นอาสาคนหนึ่งซึ่งประจำอยู่ที่วัดเจดีย์เหลี่ยมได้เล่าให้ผู้วิจัยฟัง หลังจากที่ถูกผู้วิจัยได้เข้าไปแสดงตัวในฐานะนิสิตและทำความเข้าใจแล้ว ว่า

“คนมาเที่ยวนะเธอ ก็แล้วแต่วันนะ ถ้าเป็นเสาร์อาทิตย์ก็เยอะหน่อย รถรางได้ออกอย่างน้อย 5 - 6 คัน แต่วันนี้ (วันอังคาร) ยังไม่ได้ออกเลยสักคัน นี่ขนาดป้ายสามเข้าไปแล้ว บางทีบางวันไม่ได้ออกเลยสักคันก็มี ยิ่งไหนหลวงมาดูวันปีใหม่นี่ แต่วันนั้นแม่อาจจะไม่ได้มานั่งคุยกะหนูอย่างนั้นนะ เพราะคนจะมากันเยอะมาก จนรถรางไม่ได้หยุดเลยล่ะ”

ความสำเร็จของเวียงกุมกาม

ก่อนหน้าที่ผู้วิจัยจะเข้าไปทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่จริง ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานเอาไว้ว่า เวียงกุมกามเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จอีกแห่งหนึ่งของเชียงใหม่ เนื่องมาจากในช่วงต้นปี 2546 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ยินได้ฟังข่าวคราวการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเวียงกุมกามอยู่บ่อยครั้ง และเนื่องมาจากเวียงกุมกามตั้งอยู่ไม่ไกลจากที่พักอาศัยของผู้วิจัยเท่าใดนักและเป็นทางผ่านเข้าออกตัวเมืองเชียงใหม่ของผู้วิจัย ผู้วิจัยได้เห็นความมีชีวิตชีวาของสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ ชาวบ้านพากันมาออกร้านขายของในบริเวณที่เรียกว่า “กาดกุมกาม” นักท่องเที่ยวมากมายใช้บริการสามล้อและรถม้าเพื่อชมโบราณสถานรอบๆ เวียงกุมกาม

ในช่วงแรกที่ถูกผู้วิจัยเข้าไปในเวียงกุมกาม ผู้วิจัยได้ออกสำรวจทั่วบริเวณ และได้ไปหยุดพักคุยกับยายคนหนึ่งซึ่งเปิดร้านขายของชำอยู่ใกล้กับวัดพันเลา โบราณสถานแห่งหนึ่งในเวียงกุมกาม เมื่อผู้วิจัยได้ถามถึงเรื่องเกี่ยวกับเวียงกุมกามตอนเปิดตัวใหม่ๆ กับปัจจุบัน ยายได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ต่อนั้น อู๊ย (ยาย) ก็เอารองไปขายที่กาด นักท่องเที่ยวเป็น (เขา) มากันเยอะแยะเลย ก็ขายได้นัก (เยอะ) อยู่เหมือนกัน ก็ม่วน (สนุก) ดี รายได้ก็ดีโดย (ด้วย) แต่บ่าเดี๋ยวนี (เดี๋ยวนี) ก็เจียบๆ ไปแล้วหนา บ่ค่อยได้หัน (เห็น) นักท่องเที่ยวเด้าไค (เท่าไร) แล้ว จะมีก็วันเสาร์วันดีด(อาทิตย์) นะ นักน้อย”

ในตอนนั้น ผู้วิจัยเริ่มเกิดความสงสัยในความสำเร็จของเวียงกุมกามที่ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานเอาไว้ว่า น่าจะประสบความสำเร็จ แต่ก็ยังได้รับการบอกเล่าจากมัคคุเทศก์อาสาคนหนึ่งซึ่งประจำอยู่ที่วัดช้างค้ำในตอนผู้วิจัยเก็บข้อมูลในฐานะนักท่องเที่ยวว่า

“นักท่องเที่ยวเหอ เยอะสิ เยอะเหมือนกัน บางวันมากันเป็น 50-60 คนเลยละ บรรยากาศมันก็เลยไม่ค่อยเงียบเหงาเท่าไร”

ผู้วิจัยยังได้รับคำยืนยันจากประชาชนท้องถิ่นและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอีกหลายคนว่า การท่องเที่ยวเวียงกุมกามเมื่อปี 2546 คึกคักมาก ผู้คนมาเที่ยวไม่ขาดสาย กาดกุมกามก็ขายของได้เยอะ มีแต่คนอยากเข้าไปขายของ ในขณะเดียวกัน ผอ.สำนักงานศิลปากรที่ 8 ยังได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความสำเร็จของเวียงกุมกามว่า

“เวียงกุมกามถือได้ว่าประสบความสำเร็จ เพราะเราดูจากสมุดเยี่ยมชมที่ให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวได้เขียนไว้เป็นที่ระลึก ในช่วงปี 45 เฉลี่ยเดือนละแค่ 500-600 คน แต่พอปี 46 ปรากฏว่ามีถึงเดือนละ 26,000 - 30,000 คน”

อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุด หลังจากผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้คำตอบว่า การท่องเที่ยวเวียงกุมกามประสบความสำเร็จเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ หากวัดความสำเร็จในช่วงต้นปี 2546 ซึ่งเป็นช่วงที่มีโครงการ “เปิดประตูสู่เวียงกุมกาม นครโบราณได้พิภพ” จะพบว่า เวียงกุมกามประสบความสำเร็จอย่างมาก แต่หากวัดความสำเร็จของเวียงกุมกามในปัจจุบัน พบว่า เวียงกุมกามกำลังอยู่ในขั้นเริ่มต้นของความสำเร็จ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจำนวนนักท่องเที่ยวในปัจจุบันพบว่า จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในเวียงกุมกามเฉลี่ยประมาณวันละ 80 คน¹ และรูปแบบการให้บริการการท่องเที่ยวก็ค่อนข้างจะหลากหลาย อีกทั้งนักท่องเที่ยวหลายคนและผู้วิจัยได้พูดคุยด้วยก็กล่าวว่า ประทับใจเวียงกุมกามทั้งในเรื่องของโบราณสถานและการให้บริการ และจะกลับมาเที่ยวอีก ซึ่งหากพิจารณาตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวแล้วพบว่า เวียงกุมกามมีสิ่งดึงดูดใจคือ โบราณสถาน ขณะเดียวกันการคมนาคมก็ค่อนข้างจะสะดวก และการให้บริการก็เป็นที่น่าประทับใจแก่นักท่องเที่ยว จึงเรียกได้ว่า เวียงกุมกามประสบความสำเร็จในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

¹ ประเมินการจากคำให้สัมภาษณ์และการสังเกตการณ์

บทที่ 4

จากชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยว

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2527 เป็นต้นมา เมืองที่เชื่อกันว่ามีอยู่เพียงในตำนาน ได้ปรากฏตัวออกมาให้เห็น ผืนดินที่ฝั่งกลบเมืองแห่งนี้ได้ช่วยรักษาความสมบูรณ์ของสิ่งปลูกสร้างไว้ได้มาก แต่เมืองโบราณก็ยังคงเป็นแค่ซากปรักหักพังในสายตาประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ จนกระทั่งปี พ.ศ.2545 ที่นโยบายการพลิกฟื้นความยิ่งใหญ่ในอดีตของเมืองนี้ให้กลับคืน กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แห่งใหม่ที่สำคัญของเชียงใหม่ในชื่อ "เวียงกุมกาม : นครโบราณได้พิภพ"

การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยจะขอเรียกว่า "กระบวนการกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของเวียงกุมกาม" ซึ่งจะแยกพิจารณาออกเป็น 3 ช่วงเวลาดังกล่าว โดย ช่วงแรก คือ ช่วงปี พ.ศ.2527 - 2544 ซึ่งเป็นช่วงที่เพิ่งจะมีการขุดค้นพบเวียงกุมกามในบริเวณโรงเรียนบ้านช้างค้ำเป็นครั้งแรก ช่วงต่อมา คือ ช่วงปี พ.ศ.2545 - ต้นปี 2546 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการริเริ่มและดำเนินการโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโครงการประชาสัมพันธ์เพื่อเปิดตัวเวียงกุมกามอย่างยิ่งใหญ่ และ ช่วงสุดท้าย คือ ช่วงปี กลางปี พ.ศ.2546 - ปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงที่การประชาสัมพันธ์ต่างๆ ลดน้อยลง หันมาเน้นเรื่องการจัดระบบการท่องเที่ยวมากขึ้น

1. ซากโบราณสถานเวียงกุมกาม (ปี-พ.ศ.2527 - 2544)

ก่อนหน้าที่จะมีการขุดค้นพบวัดกานโถม (วัดช้างค้ำ) ไม่เคยมีใครคาดคิดมาก่อนว่า พื้นที่ชุมชนช้างค้ำจะมีโบราณสถานฝังอยู่ใต้ดินจำนวนมาก หรือหากมีเนินดินที่ปกคลุมซากวิหารไว้ ประชาชนก็ไม่เคยคิดจะสนใจ การใช้ชีวิตของประชาชนท้องถิ่นเป็นไปอย่างเรียบง่าย โดยนายเกษม (ประธานชมรมคนรักเวียงกุมกามและประธานสภา อบต.ท่าวังตาล) ได้เล่าถึงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนช้างค้ำในอดีตให้ผู้วิจัยฟัง ว่า

"เมื่อก่อนนี้อาชีพหลักของชาวบ้านคือ การทำนาทำสวน 80 % แล้วส่วนใหญ่แล้วจะเป็นญาติพี่น้องกันหมด ถนนดินก็เป็นชาวบ้านไปขุดมา ไปยืมรถลากดินคนอื่นมาเป็นเดือน สร้างจนมันเสร็จ แล้วก็พัฒนากันเองมาเรื่อยๆ ค่อนข้างเรียบง่าย ไม่มีเรื่องไม่มีราว ไม่มีการแก่งแย่งชิงดีกัน ค่าใช้จ่ายก็ต่ำ ทำนาก็ได้ทั้งข้าว ทั้งปลา มีอาหารการกินหากินก็ง่าย แล้วก็แทบไม่ได้ซื้ออะไรเลย พริกก็ปลูกเอง หอมก็ปลูกเอง ปลาร้าก็ทำเอง

น้ำปลาไม่ต้อง มีน้ำเกลือ ก็อยู่กันไป กลางคืนของหน้าหนาวทุกบ้านจะนั่งผิงไฟกันอยู่
หน้าบ้าน ก็จะได้รู้กันว่าบ้านไหนมีลูกเยอะ”

จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ.2527 ได้มีประชาชนชุดค้นพบเครื่องปั้นดินเผาโบราณจำนวนมาก
ในบริเวณสนามหน้าโรงเรียนวัดช้างค้ำที่กำลังดำเนินการขุดปรับพื้นดินเพื่อสร้างอาคารเรียนอยู่
เมื่อกรมศิลปากรที่ 4 (สำนักงานศิลปากรที่ 8 ในปัจจุบัน) ได้รับแจ้ง จึงได้เข้ามาทำหน้าที่ในการขุด
แต่งบูรณะโบราณสถานต่างๆ และดูแลการใช้ที่ดินบริเวณเวียงกุมกาม โดยอาศัยอำนาจตาม
พ.ร.บ.โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ที่ได้ระบุถึง
อำนาจและหน้าที่ของกรมศิลปากรเอาไว้ว่า เป็นผู้มีหน้าที่อนุรักษ์และคุ้มครองโบราณสถาน อธิบดี
กรมศิลปากรสามารถอาศัยอำนาจตามมาตรา 7 ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขต
ที่ดินให้เป็นเขตโบราณสถานได้ และยังมีอำนาจตามมาตรา 7 ทวิ ที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มี
การปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานได้

การเข้ามาปฏิบัติงานโดยอาศัยกฎหมายดังกล่าวในการเวนคืนที่ดินและดูแลรักษาพื้นที่ที่
กำลังขุดแต่งโบราณสถาน รวมกับการที่เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรมีความเชื่อว่าชาวบ้านเป็นผู้
รู้เท่าไม่ถึงการณ์ จะเข้ามาทำลายโบราณสถาน จึงกีดกันชาวบ้านออกจากพื้นที่ ทำให้ประชาชน
ท้องถิ่นมีความรู้สึกว่าเป็นของต้องห้าม ประชาชนไม่มีสิทธิและหน้าที่ในการไปดูแล
หากเข้าไปยุ่ง อาจจะโดนลงโทษตามกฎหมายก็ได้ ดังนั้น ประชาชนจึงไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ
เวียงกุมกาม ตรงกันข้าม หลายคนกลับต่อต้าน เพราะกลัวว่า วันหนึ่งจะมีการพบโบราณสถานใน
บ้านของและตนจะถูกเวนคืนที่ดินในที่สุด¹ เวียงกุมกามในสายตาของชาวบ้านในช่วงนี้ จึงเป็น
เพียงซากปรักหักพัง ที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ แก่ตน จึงไม่สนใจจะเอาใจใส่ดูแล และช่วย
อนุรักษ์พื้นที่โบราณสถานเท่าไรนัก

จุดเปลี่ยนหนึ่งที่ผู้วิจัยเชื่อว่า เป็นจุดเปลี่ยนที่น่าสนใจในช่วงนี้ คือ ปี 2539 ซึ่งเป็นปีที่มี
การจัดตั้งชมรมคนรักเวียงกุมกามขึ้น โดยนายเกษมได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งสมาชิกสภา
อบต.ท่าวังตาล ในช่วงก่อนหน้านั้น และได้ประกาศนโยบายในการหาเสียงเอาไว้ว่า

“ตอนหาเสียงลง อบต. ปี 39 พ่อก็บอกเอาไว้ว่า ผมจะพัฒนาเวียงกุมกามให้
เจริญรุ่งเรือง และผมจะพยายามให้พี่น้องชาวบ้านมีรายได้กับเวียงกุมกาม ใน 4 ปี ถ้า
ผมทำไม่ได้ ผมจะเดินลงโดยไม่ต้องไล่ผม แต่ถ้าผมทำได้ ผมจะอยู่ต่อ เราก็ตั้งใจไว้ ถือ
ว่าเราจับปากกับชาวบ้าน ก็ต้องหาวิธีให้ได้ เข้าหาผู้ใหญ่ก็เกะๆกะๆ ลำบากเหลือเกิน”

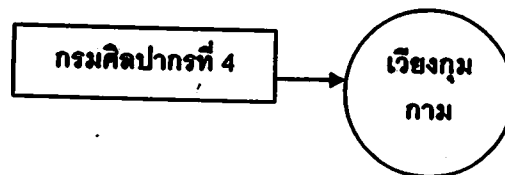
¹ สรุปรวมจากคำให้สัมภาษณ์ของ ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ 8 ประธานชมรมรักเวียงกุมกาม และจากการพูดคุยกับผู้
เฒ่าผู้แก่ของบ้านช้างค้ำ

โดยนายเกษมยังได้เล่าถึงความพยายามในการที่จะพัฒนาเวียงกุมกามให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หลังจากที่ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกสภา อบต. แล้ว ว่า

“ตอนนั้น ภาครัฐไม่ให้ความสนใจ ยื่นเรื่องต่อสำนักนายก เขาก็ออกมาบอกให้ทำเรื่องประสานกับกลุ่ม/องค์กร แต่สุดท้ายเขาไม่เอา เขาบอกว่า ไม่จำเป็นที่จะต้องพัฒนาเวียงกุมกาม ตรงนั้น เราก็นหันมาพัฒนาไปเรื่อยๆ บอกตรงๆ ช่วงนั้นคนอื่นเขาว่าผมมันบ้า ประธานเกษมมันบ้าเวียงกุมกาม เวลาไปประชุมที่ไหนเขาก็ว่า เอาเรื่องเวียงกุมกามมาพูดอีกแล้ว เขาว่าผมบ้า ผมก็ยอมรับ เออ บ้าก็บ้า”

การจัดตั้ง “ชมรมคนรักเวียงกุมกาม” นั้น นายเกษมได้ให้ข้อมูลว่า จัดตั้งมาตั้งแต่ปี 2539 หลังจากที่ได้รับเลือกตั้งไม่นาน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อดูแลรักษาเวียงกุมกาม และสืบทอดวัฒนธรรมของล้านนา มีสมาชิกทั้งหมดกว่า 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในพื้นที่ และมีคณะกรรมการบริหารชมรมที่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกพรรค

อย่างไรก็ตาม จุดเปลี่ยนดังกล่าวไม่ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายนัก เพียงแค่ช่วยให้ประชาชนท้องถิ่นรับรู้ถึงการมีอยู่ของเวียงกุมกามมากขึ้น แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ได้มีการปรากฏตัวของผู้นำชุมชนที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชน และเล็งเห็นค่าของสิ่งที่ถูกมองว่าเป็นซากโบราณสถานว่า สามารถพัฒนาให้กลายเป็นทรัพยากรทางประวัติศาสตร์อันมีค่าที่จะช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้

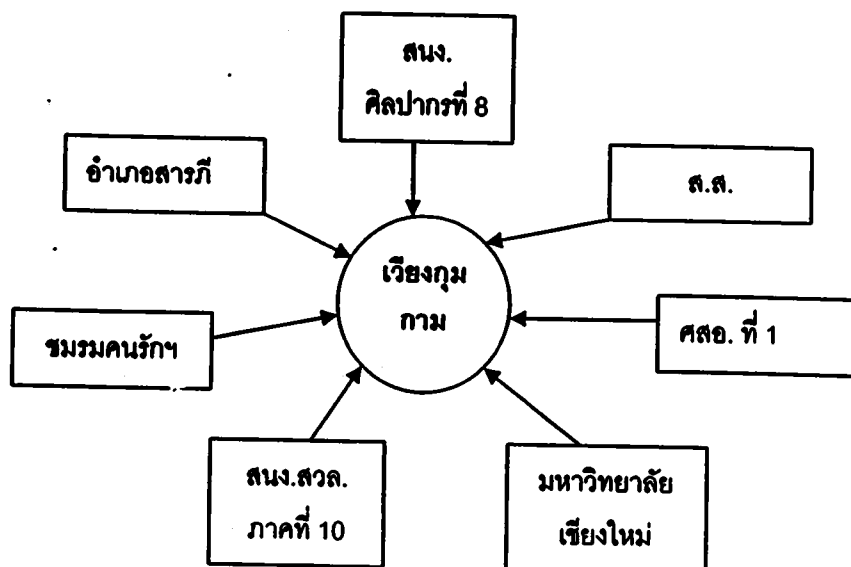
แผนภาพที่ 4-1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเวียงกุมกาม ปี พ.ศ.2527 - 2544
(หมายเหตุ - ชมรมคนรักเวียงกุมกามจัดตั้งขึ้นในปี 2539 แต่ไม่มีผลงานที่ชัดเจนในการจัดการเวียงกุมกาม)

2. เปิดตัวสู่สาธารณะ (ปี พ.ศ.2545 - ต้นปี 2546)

แนวความคิดในการพัฒนาเวียงกุมกามสู่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้นในช่วงปี 2545 ทั้งนี้ เนื่องจากการได้รับการยอมรับและสนับสนุนจาก ส.ส.ในเขตพื้นที่เวียงกุมกาม อันนำไปสู่การสนับสนุนจากรัฐบาล โดยนายเกษมได้ให้สัมภาษณ์ว่า หลังจากที่ตนได้รับเลือกตั้งในการเมืองท้องถิ่นและจัดตั้งชมรมขึ้นมาแล้ว ยังได้เข้าไปทำงานด้านหาสมาชิกให้กับพรรคไทยรักไทยอีกด้วย ในตอนนั้นเองจึงได้รู้จักกับนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ส.ส.เขต 2 จังหวัดเชียงใหม่ พรรคไทยรักไทย นายเกษมจึงมีโอกาสนำเสนอแนวความคิดนี้ให้กับนางเยาวภาทราบ ประกอบกับในปีนั้นเอง นายสหวัฒน์ แน่นหนา ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 8 คนปัจจุบัน ได้ย้ายเข้ามารับตำแหน่งใหม่ และได้เข้าไปพูดคุยกับนางเยาวภาเรื่องเวียงกุมกามเช่นเดียวกัน นางเยาวภาจึงได้บอกกับนายสหวัฒน์ว่าให้ไปจัดทำเป็นโครงการมาเสนอ ค่าโครงการของเมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกามจึงได้ถือกำเนิดขึ้น

สำนักงานศิลปากรที่ 8 ได้จัดทำโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามขึ้น โดยแบ่งแผนงานออกเป็น 2 แผนงาน อันหนึ่งคือ แผนงานอนุรักษ์ ซึ่งเน้นในเรื่องของ knowledge-based คือ เมื่อมีการขุดและบูรณะโบราณสถานแล้ว ต้องสามารถจัดทำเอกสารทางวิชาการออกมาให้ได้ ส่วนอีกอันหนึ่งคือ แผนงานพัฒนา ซึ่งประกอบด้วยงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก งานเตรียมความพร้อมของชุมชน งานอบรมอาสาสมัครนำชมเวียงกุมกาม งานด้านการตลาด และงานก่อสร้างศูนย์ข้อมูล ทั้งนี้ เมื่อโครงการนี้ได้ถูกเสนอไปยังรัฐบาลปรากฏว่า ได้รับอนุมัติงบประมาณจากงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจปีงบประมาณ 2545 เป็นจำนวน 39.8 ล้านบาท

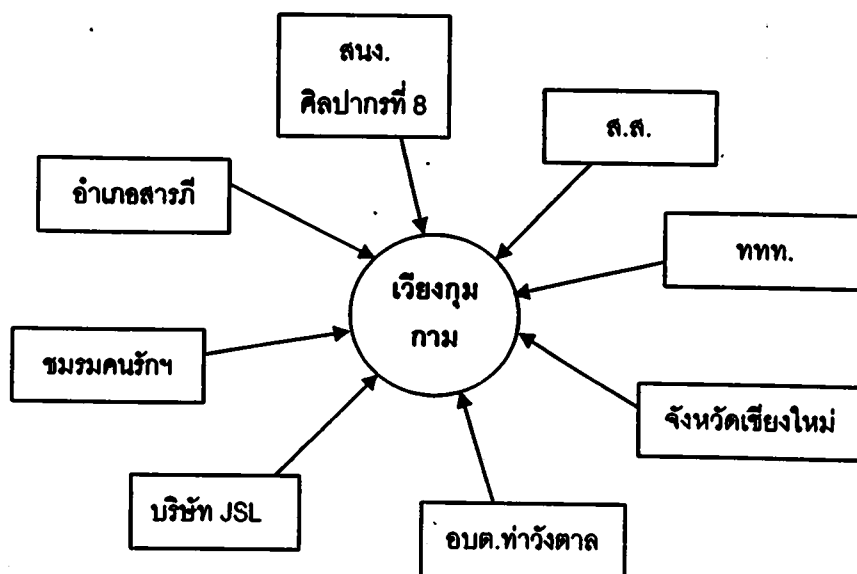
เมื่อได้รับอนุมัติงบประมาณแล้ว การดำเนินงานตามโครงการจึงได้เริ่มขึ้นในช่วงปลายปี 2545 งานต่างๆ ในแผนงานพัฒนาได้ถูกจัดทำขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ที่ได้รับการประสานงานจากสำนักศิลปากรที่ 8 เช่น ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ 1 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อําเภอสารภี เป็นต้น ตามแต่ความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงาน โดยงบประมาณทั้งหมดของการจัดกิจกรรมสามารถเบิกได้จากสำนักงานศิลปากรที่ 8 ซึ่งเป็นผู้ดูแลงบประมาณก่อนที่ได้รับอนุมัติจากรัฐบาล แต่ว่าทุกกิจกรรมจะต้องมีการจัดทำรายงานกลับมาให้ทางสำนักศิลปากรที่ 8 ดูด้วย

แผนภาพที่ 4-2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามในช่วงปลายปี 2545

นอกจากนั้น ในช่วงเดือนมกราคม - เมษายน พ.ศ.2546 ยังได้มีการจัดทำโครงการ "เปิดประตูสู่เวียงกุมกาม นครโบราณใต้พิภพ" ขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์เวียงกุมกามในรูปแบบของกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ซึ่งโครงการนี้ได้ว่าจ้างบริษัท JSL จำกัด ให้เข้ามารับผิดชอบหน้าที่หลักเกี่ยวกับกิจกรรมทั้งหมด โดยหากบริษัทต้องการขอความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ ก็จะมีผู้ประสานงานหลักระหว่างบริษัทกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ คือ อำเภอสารภี และมีองค์กรชุมชนที่คอยช่วยทางอำเภอประสานงาน คือ ชมรมคนรักเวียงกุมกาม

งานดังกล่าวได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 จัดการแสดงแสง สี เสียง เรื่อง "เมืองแก้วขวัญเกล้า เวียงกุมกาม" ระหว่างวันที่ 17 - 19 มกราคม 2546 ระยะที่ 2 ดำเนินกิจกรรมภายใต้ชื่องาน "ทศศรัทธา เบิกฟ้าเวียงกุมกาม" ตั้งแต่วันที่ 2 กุมภาพันธ์ - 6 เมษายน รวม 10 สัปดาห์ โดยภายในงานมีการจัดกิจกรรมทั่ววัฒนธรรม ภาคหมั้วควัซอม ภาคกุมกาม ชั้นโตกชาวบ้าน และการแสดงเชิงวัฒนธรรม เช่น ฟ้อนรำ รำดาบ โดยจะหมุนเวียนไปตามโบราณสถานรอบเวียงกุมกาม (เชียงใหม่นิวส์, 7 ก.พ.2546 : น.12)

แผนภาพที่ 4-3 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการประชาสัมพันธ์ในช่วงต้นปี 2546

3. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม (กลางปี พ.ศ.2546 – ปัจจุบัน)

เมื่อการเปิดตัวออกสู่สาธารณะสิ้นสุดลง และเวียงกุมกามได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไปว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ การจัดการภายในเวียงกุมกามกลายมาเป็นสิ่งสำคัญอันดับหนึ่งที่ต้องคำนึงถึง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการท่องเที่ยว และอำเภอสารภีก็ได้กลายมาเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม เนื่องจากได้รับการถ่ายโอนภารกิจมาจากหลายหน่วยงาน ทั้งจากสำนักงานศิลปากรที่ 8 ซึ่งเป็นเจ้าภาพโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม จากหน่วยงานเฉพาะด้านต่างๆ ที่เคยเข้ามาให้ความร่วมมือในโครงการอนุรักษ์และพัฒนา หรือแม้กระทั่งจากจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเคยเป็นผู้ประสานงานร่วมกับอำเภอในโครงการประชาสัมพันธ์

สิ่งที่อำเภอต้องรับผิดชอบหลักๆ ในปัจจุบันนี้ ก็คือ ศูนย์ข้อมูลที่สร้างเสร็จแล้วและเป็นทรัพย์สินของกรมศิลปากร การให้บริการการท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกาม การออกกฎ ระเบียบ เพื่อควบคุมดูแลความเรียบร้อยต่างๆ การดูแลรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวในรูปแบบของกองทุน และการจัดกิจกรรมพิเศษต่างๆ เพื่อหารายได้เข้ากองทุนไว้สำหรับการพัฒนาเวียงกุมกาม เช่น กิจกรรมเดิน-วิ่งการกุศล กิจกรรมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประจำปี เป็นต้น

ส่วนสำนักศิลปากรที่ 8 นั้นได้กลายมาเป็นผู้กำหนดนโยบายและแผนงานหลักของเวียงกุมกาม โดย ผอ.สำนักงานศิลปากรที่ 8 ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับภาระหน้าที่ของหน่วยงานตนใน

การจัดการท่องเที่ยว ว่า ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการจัดทำแผนแม่บทเวียงกุมกาม และกำลังมีความคิดที่จะสร้างหมู่บ้านวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งหมู่บ้านวัฒนธรรมนั้นอยู่ระหว่างการติดต่อเรื่องที่ดินอยู่ โดยในปีงบประมาณ 2546 ก็ได้รับงบประมาณในการพัฒนาเวียงกุมกามมาอีก 54 ล้านบาท

นอกจากนั้น ในช่วงนี้มีภาคีท้องถิ่นอาสาได้รวมกลุ่มกันจัดตั้ง "ชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสา" ขึ้น เพื่อดูแลรับผิดชอบและจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการนำเที่ยวในเวียงกุมกาม และผู้ประกอบการรถม้าก็ได้รวมตัวกันจัดตั้งชมรมรถม้าเวียงกุมกามขึ้นด้วยเช่นกัน โดยมีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกับชมรมมัคคุเทศก์คือ ดูแลและรับผิดชอบการให้บริการรถม้าภายในเวียงกุมกาม อย่างไรก็ตาม ทั้งสองชมรมยังไม่มีผลงานอะไรที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกาม

แผนภาพที่ 4-4 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ปี 2546 - ปัจจุบัน

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเวียงกุมกามได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อกาลเวลาได้เปลี่ยนผ่าน จากที่ไม่เคยอยู่ในสายตาของใครเลย เวียงกุมกามได้กลายมาเป็นตัวเอกในสายตาของผู้คน ได้รับความสนใจ ได้รับการเอาใจใส่ ได้รับการดูแล แต่หลังจากนั้น ผู้คนที่เคยเข้ามาข้องเกี่ยวเริ่มหายหน้าไป เหลืออยู่เพียงไม่กี่คนที่ยังรับหน้าที่ดูแลเวียงกุมกามอยู่เช่นเคย

ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม

เมื่อพิจารณากระบวนการกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการพบเจอซากโบราณสถานไปจนถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกามแล้ว ผู้วิจัยเชื่อว่า การประสบความสำเร็จของเวียงกุมกาม (ดังที่ผู้วิจัยได้ทำการประเมินไปในบทที่ 5) ไม่ได้เป็นตัวชี้วัดความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม กล่าวคือ ผู้วิจัยพบว่า เมื่อนำหลักการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา มาพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามแล้ว การจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามยังขาดสิ่งที่จะเป็นตามหลักการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอยู่อีกหลายประการ ดังนี้

1. ในเรื่องของ การดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรต่างๆ นั้น พบว่า เวียงกุมกามยังมี ปัญหาเรื่อง การจัดการขยะ และโบราณสถานเองก็ไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร โดยผู้วิจัยสังเกตเห็น ว่า บริเวณโดยรอบโบราณสถานบางแห่งนั้นไม่มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ดีพอ ซึ่งขัดกับ หลักการ *Using Resource Sustainably, Reducing Over-consumption and Waste* และ *Maintaining Diversity*
2. ด้านการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการนั้นก็ค่อนข้างน้อย ไม่ว่าจะเป็น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรชุมชนต่างๆ ก็ไม่ได้มีบทบาทในการจัดการมากนัก หน่วยงานรัฐเป็นผู้จัดการเสียมากกว่า ซึ่งขัดกับหลักการ *Involving Local Community*
3. ในเรื่อง การปรึกษาหารือกันระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น และองค์กร/ สถาบันที่เกี่ยวข้องนั้น พบว่า ถึงแม้จะมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐกับท้องถิ่นอยู่ บ่อยครั้งแต่ก็ไม่ได้มีลักษณะของการปรึกษาหารือกันอย่างแท้จริง คือ เป็นเพียงการขอความร่วมมือมากกว่าขอความคิดเห็น ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับหลักการ *Consulting Stakeholders and the Public*
4. เวียงกุมกามไม่ได้มีการตลาดที่ชัดเจนในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายใน เวียงกุมกามว่า ควรจะเที่ยวอย่างไรให้มีความรับผิดชอบต่อแหล่งโบราณสถาน นั่นคือไม่ได้เป็นไป ตามหลัก *Marketing Tourism Responsibly*
5. ไม่มีหน่วยงานใดที่เกี่ยวข้องที่ทำหน้าที่ในการวิจัยเพื่อติดตามตรวจสอบ ประสิทธิภาพและความสำเร็จของเวียงกุมกามที่ชัดเจน จะมีก็แต่หน่วยงานที่รับผิดชอบเฉพาะด้าน แต่ยังไม่มีการจัดทำวิจัยในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลัก *Undertaking Research*

นอกจากนี้ หากพิจารณาตามกรอบของเงื่อนไขความสำเร็จของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของ UNEP พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เวียงกุมกามยังขาดการ สนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นอย่างแท้จริง กล่าวคือ ถึงแม้ว่าจะมีแนวคิดและ หลักการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม แต่ก็ เป็นเพียง การมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมปฏิบัติเท่านั้น ซึ่งการทำเช่นนี้จะทำให้ท้องถิ่นไม่มีความรู้สึกเป็น เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม และจะทำให้ความสำเร็จในระยะยาวของเวียงกุมกามเป็นไป ได้ยาก

2. การแลกเปลี่ยนข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างรัฐกับชุมชนค่อนข้างจำกัด คือ ชุมชนจะได้รับรู้ข่าวสารที่รัฐคิดว่าเกี่ยวข้องกับชุมชนเท่านั้น แต่ข้อมูลข่าวสารทั้งหมดจะค่อนข้างกระจุกตัวอยู่ที่หน่วยงานภาครัฐ 2 หน่วยงาน คือ สำนักงานศิลปากรที่ 8 และอำเภอสารภี อีกทั้งการส่งเสริมเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทัศนคติก็ยังไม่เกิด

3. การสร้างความสามารถ เวียงกุมกามค่อนข้างจะมีการดำเนินการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขนี้ คือ มีการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคลากร มีการถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติและจัดเตรียมการฝึกอบรมในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของการท่องเที่ยว และมีการส่งเสริมการสร้างความสามารถในระดับท้องถิ่น

บทที่ 5

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม : บทบาทและความสัมพันธ์ของตัวแสดง

การพลิกฟื้นคืนชีวิตเวียงกุมกามซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีอายุยืนยาวกว่า 700 ปี สู่มแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ไม่ได้เป็นเรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 ว่า การพัฒนาเวียงกุมกามนั้นมีบุคคล/กลุ่ม/องค์กรต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย ซึ่งแต่ละตัวแสดงนั้นก็มึระดับของการเข้ามามีบทบาทในเวียงกุมกามที่แตกต่างกันไป ในขณะเดียวกัน ตัวแสดงเหล่านี้บางตัวก็มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในเชิงเกื้อกูลกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะได้นำเสนอบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแสดงต่างๆ ในบทนี้

ตัวแสดงต่างๆ

1. หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐถือได้ว่าเป็นตัวแสดงที่ขาดไม่ได้ของเรื่องนี้ เนื่องจากการที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายและดำเนินการจัดสรรงบประมาณมาให้ ทำให้หน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องร่วมรับนโยบายไปปฏิบัติ อีกทั้งด้วยเหตุผลในเรื่องของหน้าที่ตามกฎหมายที่หน่วยงานของรัฐพึงกระทำ

1.1 สำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่

เป็นหน่วยงานภาครัฐส่วนภูมิภาค สังกัดกรมศิลปากร ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในเวียงกุมกามในการจัดการท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกามนั้น สำนักงานศิลปากรที่ 8 เป็นเสมือนเสาหลักเสาหนึ่ง ที่ช่วยก่อร่างสร้างเวียงกุมกามสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แห่งใหม่ อีกทั้งยังเป็นฟันเฟืองสำคัญอันหนึ่งในการขับเคลื่อนกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์แห่งนี้ โดยนอกจากสำนักงานศิลปากรที่ 8 จะมีหน้าที่ในการขุดแต่งบูรณะโบราณสถานแล้ว ยังมีหน้าที่ในการวางแผนในเชิงภาพรวมเกี่ยวกับการพัฒนาเวียงกุมกามด้วย

ผลงานที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของสำนักงานศิลปากรที่ 8 คือ การจัดทำโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม เมื่อปลายปี 2545 พร้อมทั้งเป็นผู้ดูแลงบประมาณและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับโครงการนี้

1.2 อำเภอสาร์ภี

เดิมทีเดิวก่อนที่จะมีโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามนั้น ทางอำเภอสาร์ภีไม่ได้เข้าไปข้องเกี่ยวกับการจัดการภายในเวียงกุมกามมากนัก สำนักงานศิลปากรที่ 8 เป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่รับผิดชอบดูแลอยู่ ดังจะเห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของปลัดอำเภอสาร์ภีที่กล่าวว่า

"...เวียงกุมกามที่อยู่มา ที่ผ่านมาก็ไม่ค่อยมีใครไปพัฒนา เป็นแค่ซากปรักหักพัง หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล ก็คือ กรมศิลป ก็ทำหน้าที่ขุดซ่อม ขุดแต่ง เค้าก็ทำของเค้าไป ..."¹

จนกระทั่งในช่วงปลายปี 2545 เมื่อโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเวียงกุมกามเกิดขึ้น อีกทั้งการที่พื้นที่ของเวียงกุมกามกว่าร้อยละ 90 อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสาร์ภี อำเภอสาร์ภีจึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ซึ่งระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามของอำเภอสาร์ภีในช่วงแรก คือ ช่วงปลายปี 2545 นั้น ยังเป็นเพียงผู้ประสานงาน แต่หลังจากต้นปี 2546 เป็นต้นมา ภาระหน้าที่หลายอย่างได้ถูกโอนจากหน่วยงานอื่นๆ มาให้รับผิดชอบมากขึ้น จนปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า อำเภอสาร์ภีเป็นเสมือนผู้จัดการทั่วไปของเวียงกุมกาม

2. นักการเมือง

นักการเมืองในที่นี้ หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 2² จังหวัดเชียงใหม่ คือ ส.ส. เยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนี้ในช่วงปี พ.ศ.2544 -2547 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่มีการจัดทำโครงการพัฒนาเวียงกุมกาม ต่างๆ ทั้งนี้ จากคำบอกเล่าของตัวแสดงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า นักการเมืองผู้นี้มีบทบาทสำคัญที่ผลักดันให้โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามได้รับการอนุมัติงบประมาณจากรัฐบาล ส่วนบทบาทในด้านการจัดการค่อนข้างน้อย โดยส่วนมากแล้วจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ ตามที่ได้รับการร้องขอ ดังนั้น

3. กลุ่ม/ชมรมของท้องถิ่น

ชุมชนท้องถิ่นได้มีการจัดตั้งชมรมต่างๆ ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกันไป และตั้งขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกัน ดังต่อไปนี้

¹ สัมภาษณ์ นายศรีณู มีทองคำ ปลัดอำเภอสาร์ภี, 17 มกราคม 2548

² เขต 2 จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตพื้นที่ที่มีเวียงกุมกามอยู่

3.1 ชมรมคนรักเวียงกุมกาม

จัดตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี 2539 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อดูแลรักษาเวียงกุมกาม และสืบทอดวัฒนธรรมของล้านนา มีสมาชิกทั้งหมดกว่า 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ และมีคณะกรรมการบริหารชมรมที่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกพรรค

ชมรมนี้มีบทบาทค่อนข้างมากในการจัดการภายในเวียงกุมกาม เนื่องจากประธานชมรมได้ดำรงตำแหน่งประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าวังตาลควบคู่ไปกับตำแหน่งประธานชมรม จึงทำให้โครงการต่างๆ เกี่ยวกับเวียงกุมกามที่จะจัดทำผ่านทาง อบต.ท่าวังตาล ผ่านไปได้ อย่างราบรื่น อีกทั้งประธานชมรมยังได้รับการยอมรับจากทางอำเภอสารภีว่า เป็นผู้รู้แห่งเวียงกุมกาม ดังนั้น เมื่อทางอำเภอมีโครงการใดที่เกี่ยวกับเวียงกุมกามจึงมักจะขอคำปรึกษาจากประธานชมรมเสมอ

3.2 ชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสา

จัดตั้งขึ้นเมื่อประมาณปลายปี 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำกิจกรรม/โครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการนำเที่ยวในเวียงกุมกาม สมาชิกคือ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสาที่ผ่านการฝึกอบรมจากทางอำเภอมาแล้วจำนวน 2 รุ่น ประมาณ 60 - 80 คน¹ ปัจจุบันยังไม่มีผลงานที่ชัดเจน

3.3 ชมรมรถม้าเวียงกุมกาม

จัดตั้งขึ้นก่อนชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสาเพียงไม่นาน คือ ราวกลางปี 2546 มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อดูแลการให้บริการรถม้าภายในเวียงกุมกาม มีสมาชิก คือ ผู้ให้บริการรถม้า (คนขับ) ปัจจุบันยังไม่มีผลงานที่ชัดเจนเช่นเดียวกัน

4. วัด

โบราณสถานที่ยังค่อนข้างจะโดดเด่นของเวียงกุมกาม คือ วัดช้างค้ำ (กานโถม) และวัดเจดีย์เหลี่ยม (วัดกุคำ) เนื่องจากการที่วัดทั้งสองแห่งดังกล่าวเคยเป็นวัดสำคัญของเวียงกุมกามในอดีต เคยถูกทิ้งร้าง แต่ก็ได้รับการบูรณะซ่อมแซมโดยชนรุ่นหลัง โดยไม่รู้ว่า วัดเหล่านี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของเมืองโบราณ และยังคงใช้เป็นศาสนสถานอยู่จวบจนปัจจุบัน

4.1 วัดช้างค้ำ

หลังจากที่เวียงกุมกามได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางวัดได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในวัดให้กลายเป็น "จุดเริ่มต้นเที่ยวเวียงกุมกาม" เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว และให้ชุมชนได้เข้ามาใช้

¹ ไม่ทราบจำนวนแน่ชัด เนื่องจากยังไม่มีการรวบรวมรายชื่อ

ประโยชน์ของพื้นที่วัดในการค้าขายและให้บริการการท่องเที่ยว โดยมีเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดเป็นผู้ดูแลจัดการทุกอย่างที่อยู่ภายในบริเวณวัด ทั้งเรื่องการค้าเลือกพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาขายของ การจัดการการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ การควบคุมดูแลความเรียบร้อยต่างๆ

4.2 วัดเจติยเหล็ก

วัดเจติยเหล็กได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ของตนให้กลายเป็น "จุดเริ่มต้นเที่ยวเวียงกุมกาม" เช่นเดียวกัน โดยระบบการจัดการทุกอย่างภายในบริเวณวัดจะคล้ายกับการจัดการภายในวัดช้างค้ำ คือ มีการควบคุมดูแลการใช้พื้นที่ มีคณะกรรมการวัดเป็นผู้ดูแล และมีการคัดเลือกคนเข้ามาขายของโดยเน้นให้เป็นคนในพื้นที่

ทั้งนี้ บทบาทของวัดในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามโดยสรุป คือ ควบคุมดูแลและจัดการเรื่องต่างๆ ภายในบริเวณวัด ติดต่อประสานงานกับกลุ่ม/ชมรมของท้องถิ่นอย่างใกล้ชิดในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม เนื่องจากกลุ่ม/ชมรมต่างๆ ต้องอาศัยพื้นที่ของวัดในการให้บริการการท่องเที่ยว และในบางครั้งก็คิดจัดทำกิจกรรม/โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมให้กับคนท้องถิ่น ส่วนเรื่องอื่นนอกเหนือจากนี้ เช่น การวางแผนพัฒนาพื้นที่ การบริหารจัดการเวียงกุมกามในภาพรวม เป็นต้น ทางวัดไม่ได้มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องใดๆ เลย มีหน้าที่เพียงรอรับการประสานงานจากหน่วยงานราชการต่างๆ เท่านั้น

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อบต.ท่าวังตาล อบต.หนองผึ้ง และ อบต.หนองหอย เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อบต.ท่าวังตาล ซึ่งมีพื้นที่ของเวียงกุมกามอยู่ในเขตการปกครองมากที่สุด ควรจะเป็นเจ้าภาพในการจัดการดูแลต่างๆ แต่เนื่องด้วยความไม่พร้อมของ อบต.เอง ซึ่งเป็นเพียง อบต.ชั้นห้า จึงทำให้ไม่สามารถแสดงบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ได้มากนัก รวมทั้งไม่สามารถสร้างผลงานที่โดดเด่นในการจัดการท่องเที่ยวได้ จะมีก็แต่เพียงโครงการประเพณีลอยกระทงประจำปีเท่านั้นที่พอจะเป็นผลงานในการจัดกิจกรรมได้นอกเหนือจากนี้ ไม่ว่าจะ อบต.หนองหอย อบต.หนองผึ้ง หรือแม้แต่ อบต.ท่าวังตาลเอง ก็ทำหน้าที่เพียงแค่อรับนโยบายจากอำเภอเท่านั้นเอง¹

¹ เมื่อผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเวียงกุมกามใน อบต.ทั้ง 3 แห่ง พบว่า แม้แต่เจ้าหน้าที่ของ อบต.เองก็ไม่มีใครรู้เรื่องเกี่ยวกับเวียงกุมกามมากนัก และเมื่อถามถึงกิจกรรม/โครงการต่างๆ เกี่ยวกับเวียงกุมกาม ก็ได้รับการบอกกล่าวว่าให้ไปติดต่อขอข้อมูลกับทางอำเภอสารภี

6. ตัวแสดงอื่นๆ

กระบวนการพัฒนาเวียงกุมกามนั้น มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากมาย บางตัวแสดงเข้ามาทำหน้าที่หรือจัดกิจกรรมตามที่ได้รับการประสานงานจนเสร็จเรียบร้อยแล้วก็หายไป หรือบางตัวแสดงก็ลคบทบาทของตัวเองลงไปจนแทบจะไม่สามารถสังเกตได้ถึงบทบาทของตัวแสดงนั้น หรือบางตัวแสดงก็ทำหน้าที่อยู่แต่ไม่ได้มีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวมากนัก ผู้วิจัยได้พยายามรวบรวมตัวแสดงเหล่านั้นมานำเสนอให้มากที่สุด ดังต่อไปนี้

6.1 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและจังหวัดเชียงใหม่

ทั้งสองหน่วยงานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามในช่วงระหว่างที่ได้มีการจัดทำโครงการประชาสัมพันธ์เพื่อเปิดตัวเวียงกุมกามในช่วงต้นปี 2546

6.2 ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ 1 เชียงใหม่

จัดทำโครงการด้านการฝึกอบรมอาชีพให้กับประชาชนในพื้นที่เวียงกุมกาม ตามที่ได้รับการประสานงานมาจากสำนักงานศิลปากรที่ 8

6.3 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10

จัดทำ "กรอบแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณเมืองเก่าเวียงกุมกาม"

6.4 กรมโยธาธิการและผังเมือง

ดูแลมาตรการผังเมืองภายในบริเวณเวียงกุมกาม

6.5 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ดูแลและให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของเวียงกุมกาม

6.6 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเวียงกุมกามให้กับผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และจัดทำโครงการต่างๆ ตามที่ได้รับการประสานงานจากอำเภอสารภี หรือสำนักงานศิลปากรที่ 8

บทบาทของแต่ละตัวแสดง

พิทยา บวรวัฒนา (2541 : 211) ได้กล่าวถึงประเภทของตัวแสดงต่างๆ ในระบบนโยบายไว้ว่า ประกอบด้วย ตัวแสดงนโยบายเจ้าของเรื่อง ตัวแสดงนโยบายอื่นที่มีตำแหน่งหน้าที่อย่างเป็นทางการในการทำนโยบายนั้นๆ แต่ไม่ใช่เจ้าของเรื่อง และตัวแสดงนโยบายที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่อย่างเป็นทางการ หรืออยู่นอกเครือข่ายการตัดสินใจ แต่มีอิทธิพลต่อระบบนโยบายนั้นได้ และ มนัส สุวรรณ และคณะ (2541 : 1) ได้กล่าวว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มคนอย่างน้อย 3 กลุ่ม คือ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และบุคคลผู้ถูกจัดว่าเป็นเจ้าของท้องถิ่นหรือผู้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะเป็นจุดที่กลุ่มคนทั้งสามกลุ่มมีความสนใจร่วมกัน

เมื่อพิจารณาสองแนวคิดดังกล่าวข้างต้นร่วมกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับ พบว่า สามารถพิจารณาบทบาทของตัวแสดงได้ใน 2 มิติ คือ มิติของหน้าที่ และมิติของอำนาจการตัดสินใจ และผู้วิจัยจึงได้แบ่งบทบาทของตัวแสดงในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามออกเป็น 4 ประเภท คือ

หน้าที่			
ไม่มีหน้าที่	ผู้สนับสนุน	ตัวแสดงประกอบ	
มีหน้าที่	ตัวแสดงหลัก	ตัวแสดงรอง	
	มีอำนาจ	ไม่มีอำนาจ	อำนาจตัดสินใจ

แผนภาพที่ 5-1 ประเภทของตัวแสดงในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม

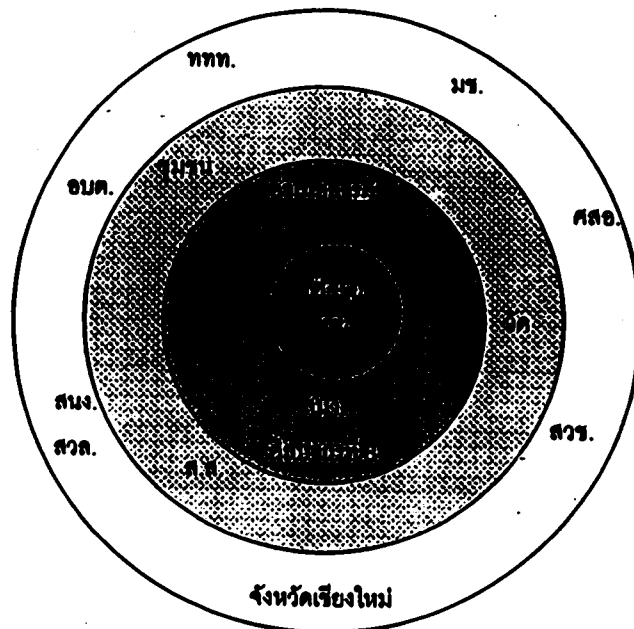
1. **ตัวแสดงหลัก** ตัวแสดงประเภทนี้มีหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวในเวียงกุมกาม และมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานศิลปากรที่ 8 และอำเภอสารภี ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสำนักงานศิลปากรที่ 8 เป็นเสมือนผู้บริหารระดับสูงมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และอำเภอสารภีเป็นเสมือนผู้จัดการทั่วไป
2. **ตัวแสดงรอง** เป็นตัวแสดงที่มีหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยว แต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ ได้แก่ อบต.ท่าวังตาล อบต.หนองผึ้ง และ อบต.หนองหอย เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 อบต. มีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ และตาม พ.ร.บ.องค์การบริหารส่วนตำบล อบต. มีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ของตน แต่ว่าในทาง

ปฏิบัติ อบต.ทั้งสามแห่งไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวภายใน
เวียงกุมกาม ส่วนมากก็เพียงแครับเอานโยบายของอำเภอสารภีมาปฏิบัติเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมี
ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ 1 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 กรมโยธาธิการและผังเมืองที่
ส่วนมากก็เพียงแต่ปฏิบัติตามภาระหน้าที่ของตนเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวในการ
จัดการ

3. ตัวแสดงผู้สนับสนุน เป็นตัวแสดงที่ไม่ได้มีหน้าที่ในการจัดการเวียงกุมกาม แต่มี
อำนาจในการตัดสินใจ คือ นักการเมือง ซึ่งอำนาจในการตัดสินใจในที่นี้หมายถึง การที่ ส.ส.ผู้นี้มี
บทบาทที่สำคัญในการผลักดันเวียงกุมกาม ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญถึงสามคน
ล้วนแต่กล่าวถึงการสนับสนุนหรือการผลักดันที่ได้รับจาก ส.ส.ผู้นี้

4. ตัวแสดงประกอบ เป็นตัวแสดงที่ไม่มีหน้าที่ในการจัดการเวียงกุมกาม และไม่มี
อำนาจในการตัดสินใจ แต่อาจมีอิทธิพลที่จะส่งผลกระทบต่อนโยบายได้ ได้แก่ วัดช้างค้ำ วัดเจดีย์เหลี่ยม
ชมรมคนรักเวียงกุมกาม ชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสา ชมรมรดม้าเวียงกุมกาม กลุ่มองค์กรเหล่านี้
เป็นคนในพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ตามสิทธิขั้นพื้นฐานตาม
รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 แต่ไม่ได้มีหน้าที่และอำนาจในการตัดสินใจเรื่องเกี่ยวกับการจัดการ
ท่องเที่ยวมากเท่าใดนัก

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำข้อมูลที่ได้ทำการเก็บรวบรวมมาเขียนแผนภาพเพื่อแสดงระดับความ
มากน้อยของบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว จะได้แผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 5-2 ระดับความสำคัญของบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง

ผู้วิจัยได้พบว่า ในการพัฒนาเวียงกุมกามนั้น นอกจากจะมีตัวแสดงที่เกี่ยวข้องมากมายแล้ว ตัวแสดงต่างๆ ดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์ต่อกันอีกด้วย โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ และนำเสนอโดยจัดแบ่งประเภทของความสัมพันธ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความสัมพันธ์เชิงบวก

ความสัมพันธ์เชิงบวก หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่เอื้อต่อการอนุรักษ์พัฒนา และจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม โดยมีรูปแบบความสัมพันธ์ที่แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1.1 ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ

เป็นการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างตัวแสดงตามภาระหน้าที่ หรือ ตามกฎหมาย ได้แก่

- สำนักงานศิลปากรที่ 8 - อำเภอสารภี

ตัวแสดงทั้งสองมีความสัมพันธ์ระหว่างกันตามกฎหมาย เนื่องจากการที่เวียงกุมกามเป็นแหล่งโบราณสถาน ซึ่งตามกฎหมายอยู่ภายใต้อำนาจและการดูแลของกรมศิลปากร ดังนั้น สำนักศิลปากรที่ 8 ซึ่งเป็นตัวแทนของกรมศิลปากรจึงมีอำนาจหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎหมายในการขุดค้นและบูรณะเวียงกุมกาม ในขณะเดียวกัน เวียงกุมกามก็มีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสารภี อำเภอสารภีจึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแลเรื่องการจัดการทรัพยากรภายในพื้นที่เช่นเดียวกัน ดังนั้น เมื่อมีโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามเกิดขึ้นถึงแม้ว่าสำนักศิลปากรที่ 8 เป็นผู้รับผิดชอบหลักของโครงการ แต่เนื่องจากพื้นที่ปฏิบัติงานและประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการอยู่ในเขตอำเภอสารภี จึงต้องมีการติดต่อประสานงานกับทางอำเภอ เพื่อขอความร่วมมือ

หลังจากสิ้นสุดโครงการอนุรักษ์และพัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่ายก็ยังคงอยู่ เนื่องจากอำเภอสารภียังคงทำหน้าที่ดูแลเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องติดต่อประสานงานกับสำนักงานศิลปากรอยู่ตลอดเพื่อให้แนวทางการจัดการสอดคล้องกับแนวทางการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งการวางแผนด้านนี้ส่วนใหญ่จะมาจากสำนักงานศิลปากรที่ 8

- สำนักงานศิลปากรที่ 8 - ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ 1 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายนี้เกิดขึ้นเมื่อทางสำนักงานศิลปากรที่ 8 ได้ติดต่อขอความร่วมมือให้มาจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนการเปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เมื่อช่วงปลายปี 2545 แต่หลังจากนั้น ก็ไม่ค่อยมีการติดต่อสัมพันธ์กันอีก

- อำเภอสารภี - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อำเภอสารภีทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับ อบต.ต่างๆ ให้มาร่วมจัดกิจกรรมในกรณีที่มีโครงการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประจำปี และในบางครั้งก็กำหนดนโยบายลงไปให้ อบต.ต่างๆ นำไปปฏิบัติ

- อำเภอสารภี - ชมรมคนรักเวียงกุมกาม

เนื่องจากประธานชมรมคนรักเวียงกุมกามเป็นผู้ที่รอบรู้เกี่ยวกับเวียงกุมกาม และเป็นเหมือนตัวแทนของชุมชนองค์กรหนึ่ง จึงทำให้อำเภอสารภีต้องติดต่อขอความร่วมมือจากทางชมรม ทั้งในเรื่องของคำปรึกษา หรือเรื่องของการประสานกับชุมชน

- อำเภอสารภี - ชมรมมัคคุเทศก์ และชมรมรดม้าเวียงกุมกาม

มัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสาทุกคนอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของอำเภอสารภี ดังนั้น เมื่อมีการจัดตั้งชมรมมัคคุเทศก์ขึ้น ชมรมจึงเป็นเสมือนช่องทางติดต่ออย่างเป็นทางการระหว่างอำเภอกับมัคคุเทศก์ทั้งหมด

1.2 ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ค่อนข้างเป็นส่วนตัว โดยมากจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ได้แก่

- ประธานชมรมคนรักเวียงกุมกาม - ส.ส.

ในการพยายามผลักดันให้เวียงกุมกามได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ประธานชมรมคนรักเวียงกุมกามต้องใช้ช่องทางติดต่อผ่านทาง ส.ส. จึงจะได้รับการยอมรับ

- ผอ.สำนักงานศิลปากรที่ 8 - ส.ส.

ผอ.สำนักงานศิลปากรที่ 8 ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำงานของตนในช่วงที่เข้ามารับตำแหน่งใหม่ๆ ว่า

“พอบปี 2545 ผมย้ายมาอยู่เชียงใหม่ ก็ได้มีโอกาสไปพบกับคุณเขาวภา วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งเป็น ส.ส.เขต ก็ไปสรุปให้ท่านฟังว่า ความสำคัญของมันเป็นอย่างไร ท่านก็บอกว่า ก็พัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวสิ ก็บอกให้ผมไปเขียนโครงการมา”

แสดงให้เห็นว่า ผอ.สำนักงานศิลปากรมีโอกาสได้ติดต่อกับ ส.ส. โดยใช้ช่องทางที่ค่อนข้างจะส่วนตัวในการสรุปเรื่องเกี่ยวกับเวียงกุมกามว่า เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญเพราะเป็นเมืองที่เกิดก่อนเชียงใหม่ หากศึกษาจะทำให้ได้ทราบเกี่ยวกับวิวัฒนาการของวัฒนธรรมล้านนา อีกทั้งการที่ถูกฝังอยู่ใต้ดินทำให้มีความสมบูรณ์ค่อนข้างมาก และจึงได้รับคำแนะนำจาก ส.ส. ให้พัฒนาเวียงกุมกามเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

- ประธานชมรมคนรักเวียงกุมกาม - ประธานสภา อบต.ท่าวังตาล - กรรมการวัดช้างค้ำ

ตำแหน่งทั้งหมดข้างต้น มีผู้ดำรงตำแหน่งเพียงคนเดียวคือ นายเกษม ทำให้ผลงานหรือกิจกรรมต่างๆ ของทั้งสามหน่วยงานค่อนข้างจะมีความเกี่ยวโยงกันอยู่ โดยโครงการใดที่ทางชมรมฯ หรือทางวัดต้องการทำและเสนอผ่าน อบต.ท่าวังตาล ก็ค่อนข้างจะสะดวก เนื่องจากผู้ดำรงตำแหน่งประธานสภา อบต.นั้นเป็นผู้ที่รู้เห็นถึงโครงการดังกล่าวมาอยู่ก่อนแล้ว เมื่อมีการเสนอมายัง อบต.ท่าวังตาล จึงได้รับการอนุมัติค่อนข้างง่าย

- นายอำเภอสารภี - ผอ.สำนักงานศิลปากรที่ 8

ผอ.สำนักงานศิลปากรที่ 8 ได้บอกกับผู้วิจัยถึงการทำงานระหว่างสำนักงานศิลปากรที่ 8 กับทางอำเภอสารภีว่า

“กับทางอำเภอสารภีนี้ค่อนข้างจะทำงานด้วยกันได้หน่อย เพราะว่าผมกับนายอำเภอคนปัจจุบันคุยกันรู้เรื่อง ทำงานด้วยกันได้”

คำบอกเล่าดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างนายอำเภอกับ ผอ.สำนักงานศิลปากรที่ 8 ว่า มีลักษณะที่เป็นไปด้วยดี อันทำให้การติดต่อประสานงานกันระหว่างสองหน่วยงานเป็นไปอย่างราบรื่น

- มัคคุเทศก์และคนขับรถม้า - วัด

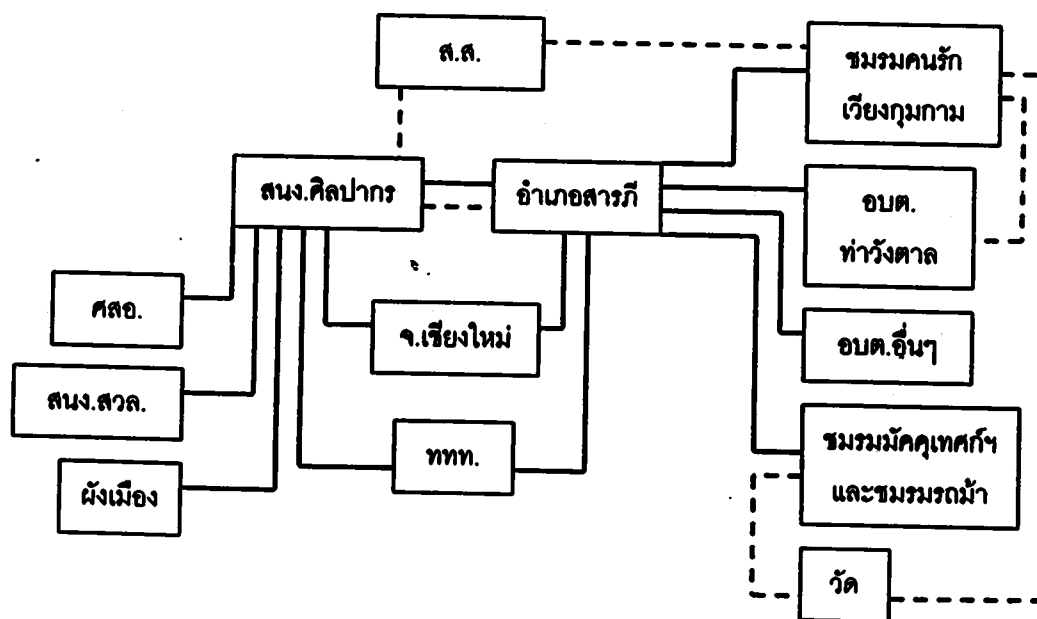
เนื่องจากมัคคุเทศก์และคนขับรถม้าจะต้องประจำอยู่ที่จุดเริ่มต้นเวียงกุมกาม หรือ วัดช้างค้ำและวัดเจดีย์เหลี่ยม ซึ่งเป็นจุดให้บริการการท่องเที่ยวหลักโดยตลอด ดังนั้น คนทั้งสองกลุ่มจึงต้องพึ่งพาอาศัยวัดและช่วยจ่ายค่าน้ำค่าไฟให้แก่วัดบ้าง อีกทั้งคนทั้งสองกลุ่มก็ล้วนแล้วแต่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งรู้จักและคุ้นเคยกับพระในวัดอยู่แล้วด้วยเช่นกัน

2. ความสัมพันธ์เชิงลบ

2.1 ชุมชนท้องถิ่นกับสำนักงานศิลปากร 4 ยังคงมีความขัดแย้งกันอยู่บ้าง โดยเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรมักไม่ต้องการให้ชุมชนมายุ่งเกี่ยวกับโบราณสถานต่างๆ และมักจะมองว่า ชุมชนเป็นผู้ลักลอบทำลายและขโมยโบราณวัตถุและโบราณสถานต่างๆ ส่งผลให้ชุมชนเองไม่พอใจ และมักจะไม่อยากร่วมงานกับกรมศิลปากร อีกทั้งการที่กรมศิลปากรมักจะตั้งเวรคืนที่คืนที่มีโบราณสถานจากประชาชนอยู่เสมอ ทำให้ประชาชนไม่พอใจและไม่อยากยุ่งเกี่ยวใดๆ กับกรมศิลปากร เพราะกลัวว่าวันหนึ่งจะมาพบโบราณสถานอยู่ในบ้านตัวเองแล้วก็จะถูกเวรคืนที่คืนไป

2.2 ความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ ได้แก่

- ระหว่าง อบต. กับ อบต. คือ อบต.ด้วยกันเองก็ยังมี การเพ่งเล็งกันถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากเวียงกุมกาม ซึ่ง อบต.ท่าวังตาลมักจะโดนเขม่นจาก อบต.อื่นเสมอว่า มีรายได้จากเวียงกุมกามเยอะแล้ว ทำไมไม่ทำการพัฒนาเวียงกุมกามด้วยเงินก้อนนั้น จะมาเก็บเพิ่มจาก อบต.อื่นทำไม
- ระหว่าง อบต. กับผู้ประกอบการจากนอกพื้นที่ โดยผู้ประกอบการจากนอกพื้นที่มักจะ ไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบที่มีอยู่ และหลายครั้งไม่รักษาตึกตามสัญญาที่ตนได้เซ็นไว้กับท้องถิ่น

— ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ

- - - ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

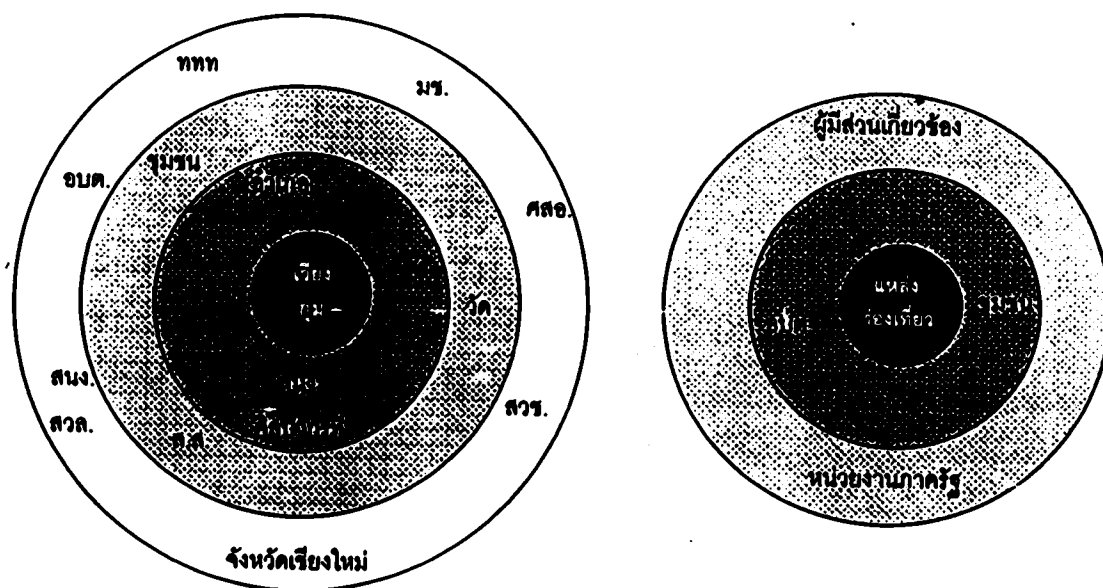
แผนภาพที่ 5-3 - รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเวียงกุมกาม

บทที่ 6

สรุปและเสนอแนะ

การจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามได้เริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่ได้มีการกำหนดนโยบายและวางแผนงานและโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องโดยมีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ที่แตกต่างกันไป และแต่ละตัวแสดงเองก็มีบทบาทที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน ซึ่งจากงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้สรุปข้อค้นพบซึ่งสามารถตอบคำถามการวิจัยที่ได้ตั้งเอาไว้ ดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามมีหลายตัวแสดงที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้พิจารณาบทบาทของตัวแสดงใน 2 มิติ คือ มิติของหน้าที่ และมิติของอำนาจการตัดสินใจ และได้แบ่งบทบาทของตัวแสดงในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามออกเป็น 4 ประเภท คือ ตัวแสดงหลัก ตัวแสดงรอง ตัวแสดงประกอบ และผู้สนับสนุน และเมื่อพิจารณาระดับความสำคัญของบทบาทของ แต่ละตัวแสดงจะได้แผนภาพ ดังต่อไปนี้

การจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

แผนภาพที่ 6-1 แสดงระดับความสำคัญของบทบาทของตัวแสดงในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามเปรียบเทียบกับ การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน พบว่า มีความแตกต่างกันในเรื่องขอบเขตของตัวแสดงต่างๆ กล่าวคือ หากเวียงกุมกามต้องการมีการจัดการที่ยั่งยืนควรจะเปลี่ยนตัวแสดงที่แสดงบทบาทหลักเป็นท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ อบต. และชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นตัวแสดงรองหรือผู้สนับสนุน โดยอาจกระทำในรูปแบบของคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวก็ได้

2. เมื่อพิจารณาบทบาทของตัวแสดงต่างๆ พร้อมทั้งนำหลักการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมาพิจารณาแล้วพบว่า เวียงกุมกามขาดสิ่งที่สำคัญคือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม (พิจารณาได้จากแผนภาพ 6-1) การดูแลรักษาและใช้ทรัพยากร ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรประวัติศาสตร์ อย่างคุ้มค่า และการติดตามประเมินผลด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง จึงสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเวียงกุมกามมีความยั่งยืนค่อนข้างน้อย และหากยังไม่มีการปรับปรุงแก้ไข อาจทำให้เวียงกุมกามทรุดโทรมลงได้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงมี 2 รูปแบบ ได้แก่ แบบเป็นทางการ คือ สัมพันธ์กันตามหน้าที่และ/หรือกฎหมาย และแบบไม่เป็นทางการ คือ เป็นความสัมพันธ์ส่วนบุคคล นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามเป็นไปใน 2 ทิศทาง คือ ความสัมพันธ์แนวดิ่ง ซึ่งเป็นลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือการสั่งการ และความสัมพันธ์แนวระนาบ ซึ่งเป็นการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างหน่วยงานในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

4. ความสำเร็จของการพัฒนาเวียงกุมกามสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แยกพิจารณาออกเป็น 2 ช่วง คือ ในช่วงที่มีการจัดโครงการประชาสัมพันธ์เมื่อเดือนมกราคม - เมษายน 2546 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดตัวเวียงกุมกามให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศนั้น พบว่า เวียงกุมกามประสบความสำเร็จอย่างมากในฐานะแหล่งท่องเที่ยว สิ่งที่ยืนยันได้อย่างชัดเจนคือ มีนักท่องเที่ยวมาเฉลี่ยเดือนละประมาณ 26,000 - 30,000 คน หลังจากนั้น ในช่วงตั้งแต่กลางปี 2546 - ปัจจุบัน พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงเหลือเพียงเฉลี่ยเดือนละประมาณ 2,400 - 3,000 คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับศักยภาพในการให้บริการนักท่องเที่ยวของเวียงกุมกาม ถือว่าเป็นจำนวนที่เหมาะสม อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงการให้บริการการท่องเที่ยวต่างๆ ในเวียงกุมกามก็ค่อนข้างหลากหลาย นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวก็มีความพึงพอใจและประทับใจและมีแนวโน้มที่จะกลับมาเที่ยวอีก

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการที่อาจช่วยในการปรับเปลี่ยนการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามให้ไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ดังต่อไปนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามควรเปิดโอกาสให้องค์กรท้องถิ่น อันได้แก่ อบต. และชมรมท้องถิ่นต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากกว่าที่เป็นอยู่ คือ จากที่เคยเป็นเพียงตัวประกอบ/ผู้รับนโยบายไปปฏิบัติ ก็ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มากขึ้น (โดยอาจทำการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย) เนื่องจากองค์กรท้องถิ่นเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเจ้าของพื้นที่ ซึ่งมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรภายในพื้นที่ของตน และเมื่อกลุ่มนี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นแล้วจะนำไปสู่การรู้สึกเป็นเจ้าของและช่วยกันดูแลในท้ายที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ว่า การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้เมื่อท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม อันจะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเวียงกุมกามให้มีความยั่งยืนมากขึ้นด้วย

2. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ที่มีทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และความสัมพันธ์เชิงตั้งและเชิงระนาบนั้น ควรจะมีการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ไปสู่การเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ซึ่งตัวแสดงทุกตัวจะสามารถติดต่อประสานงานกันได้โดยไม่ต้องอาศัยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และยังช่วยในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทัศนคติระหว่างรัฐกับชุมชนและ/หรือระหว่างตัวแสดงต่างๆ ที่อยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวด้วย

3. เวียงกุมกามมีการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคลากร (ประชาชนท้องถิ่น) มีการส่งเสริมการสร้างความสามารถด้านต่างๆ ในระดับท้องถิ่น เช่น การนำเที่ยว การค้า การผลิตสินค้า เป็นต้น และมีการถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติและจัดเตรียมการฝึกอบรมในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรรักษาและส่งเสริมให้มีอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอและยั่งยืน

ข้อจำกัดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครั้งนี้มีข้อจำกัดหนึ่งซึ่งผู้วิจัยได้พบระหว่างทำการศึกษา นั่นคือ การท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกามเพิ่งเกิดขึ้นและดำเนินมาได้เพียงไม่นาน คือ ประมาณ 2-3 ปี การที่จะชี้วัดถึงความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวจึงทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากความชัดเจนในเรื่องความสำเร็จ การจัดรูปแบบความสัมพันธ์ หรือการแสดงบทบาทต่างๆ ยังอยู่ในระหว่างกำลังพัฒนา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เมื่อพบข้อจำกัดในการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยจึงเชื่อว่า หากในภายภาคหน้า มีผู้ประสงค์จะศึกษาวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้วัดความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว ควรจะเลือกกรณีศึกษาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมาแล้วเป็นเวลานานพอสมควร เพื่อให้เห็นถึงความชัดเจนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ หรืออาจทำการศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง 2 แหล่งท่องเที่ยว ว่า แหล่งท่องเที่ยวใดมีความยั่งยืนมากกว่ากัน

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : อัสชา, 2544.
- "การกลับมาของงานถนนคนเดิน 'ทศศรัทธา เบิกฟ้าเวียงกุมกาม' 10 สัปดาห์แห่งการท่องเที่ยววิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม" เชียงใหม่นิวส์ (7 กุมภาพันธ์ 2546) : 12.
- "โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม". ไทยนิวส์ (10 กุมภาพันธ์ 2546) : 16.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. สารานุกรมและนำคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สินทรัพย์ประวัติศาสตร์ในบางรัฐประเทศสหรัฐอเมริกา ใน ปกิณกะบทความวิชาการด้านการท่องเที่ยว เล่ม 2. ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
- ฐิติธ ฐชาติ. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ 4. เชียงใหม่ : โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม, 2546.
- นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ ศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2535.
- ธัน อนุমানราชธน และคณะ. แนวทางการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในเขตอำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดเชียงใหม่ : รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.
- พิทยา บวรวัฒนา. ทฤษฎีองค์การสาธารณะ, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- "บ้านแค่ 1 ปี-แม่ยกตี-น้ำเลี้ยงถึง สินค้าใหม่ทฤษฎีใหม่ที่เวียงกุมกาม". ผู้จัดการรายวัน (20 กุมภาพันธ์ 2547) : 30.
- ประหยัด ตะคอนรัมย์. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางผังภาคและผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

- ประจวบ คุ้มมัยลงนาม. การวางแผนอนุรักษ์และพัฒนามรดกวัฒนธรรมในเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. รายงานฉบับสมบูรณ์ "โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) เสนอต่อ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2541.
- รายงานพิเศษ "นุ้มนเมืองใต้ดิน 'เวียงกุมกาม' แหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณเชียงใหม่". ไทยนิวส์ (21 พฤศจิกายน 2545) : 5.
- สมชาย สนั่นเมือง. "ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว" จุลสารการท่องเที่ยว 17 (มกราคม - มีนาคม 2541), 25-33.
- สันติ จิยะพันธ์. ความขัดแย้งในแนวคิดระหว่างรัฐกับสังคมในเรื่องสิทธิของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ จังหวัดบุรีรัมย์, 2539.
- สินธุ์ สโรบล. "การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน" ประชาคมวิจัย 57 (กันยายน - ตุลาคม 2547), 17.
- สร้อยศรี อ่องสกุล. เวียงกุมกาม : การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณในล้านนา. เชียงใหม่ : Within Design. พิมพ์ครั้งที่ 3 : 2547.
- สร้อยตระกูล (ศิวานนท์) อรรถมานะ. พฤติกรรมองค์การ : ทฤษฎีและการประยุกต์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. รายงานผลการศึกษาวิจัย "การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แอล.ที.เพรส., 2543.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10. กรอบแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณเมืองเก่าเวียงกุมกาม : โครงการศึกษาแนวทางการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณเมืองเก่าเวียงกุมกาม. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2545.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. เวียงกุมกาม : แหล่งอารยธรรมและมรดกของล้านนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2545.
- ศรัณย์ เลิศรัชฌมงคล. "การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน" จุลสารการท่องเที่ยว 16 (มกราคม-มีนาคม 2540), 12-15.

ศรัญญา วรากุลวิทย์. ประชุมพิเศษอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : เพ็ญฟ้าพรินติ้ง, 2546.

อภิวัฒน์ ธีระวาสน์. บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษา
ถ้ำเมืองออน กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

"อิทธิฤทธิ์คุณนายแดงแห่งเวียงกุมกาม อัดไปแล้ว 100 ล้าน ฟันนครโบราณใต้ดิน". ผู้จัดการ
รายวัน (14 พฤศจิกายน 2545) : 13.

Adrian Franklin. Tourism : an Introduction. Great Britain : Sage Publication. 1st Ed, 2003.

Leonard J.Lickerish in association with Alan Jefferson, Jonathan Bodlender and Carson
L.Jerkins. Developing Tourism Destinations : Policies and Perspectives. Hong
Kong : Longman Group UK Ltd., 1991.

Sue Millar. "Heritage Management for Heritage Tourism" Managing Tourism, S.Medlik
(Educator). Great Britain : Butterworth-Heinemann Ltd., 1991.

ภาคผนวก

ประกาศ
ข้อบังคับอำเภอสารภี
ว่าด้วย การบริหารจัดการรถบริการแก่นักท่องเที่ยวภายในเขตโบราณสถานเวียงกุมกาม
อำเภอสารภี พ.ศ. 2547

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้ เรียกว่า ข้อบังคับอำเภอสารภี ว่าด้วยการบริหารจัดการรถบริการแก่นักท่องเที่ยวภายในเขตโบราณสถานเวียงกุมกาม อำเภอสารภี พ.ศ. 2547

ข้อ 2 ข้อบังคับนี้ ใช้บังคับแก่ ผู้ประกอบการรถบริการนำเที่ยวชมภายในโบราณสถานเวียงกุมกาม ที่เข้ามาวิ่งบริการรับ-ส่ง นักท่องเที่ยว เข้าเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ภายในเขตพื้นที่อำเภอสารภีเท่านั้น และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ประกาศข้อบังคับนี้เป็นต้นไป

ข้อ 3 คำนิยาม

"รถบริการนำเที่ยว" หมายความว่า รถม้า รถบริการนำเที่ยว ล้อยาง ขนาดไม่เกิน 30 ที่นั่ง หรือรถอื่น ๆ ที่วิ่งบริการรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกาม โดยคิดอัตราค่าบริการจากนักท่องเที่ยว

"ผู้ประกอบการรถบริการนำเที่ยว" หมายความว่า เจ้าของผู้มีกรรมสิทธิ์ ผู้เช่า ตัวแทนผู้ถือหุ้นที่ได้รับการแต่งตั้ง หรือมอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษร จากผู้ถือหุ้นเกินกว่ากึ่งหนึ่งของผู้ถือหุ้นรถบริการนำเที่ยวนั้น ๆ

"คณะกรรมการ" หมายถึง คณะกรรมการบริหารจัดการรถนำเที่ยว ที่ได้แต่งตั้งขึ้นตามข้อบังคับนี้

ข้อ 4 คณะกรรมการบริหารจัดการรถบริการแก่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย

4.1 นายอำเภอสารภี หรือหัวหน้าส่วนราชการ-
ประจำอำเภอสารภีที่ได้รับมอบหมาย	เป็น	ประธาน
4.2 ผู้แทนสำนักงานศิลปากรที่ 8	เป็น	กรรมการ
4.3 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าวังตาลและหนองผึ้ง	เป็น	กรรมการ
4.4 กำนันตำบลท่าวังตาล และหนองผึ้ง	เป็น	กรรมการ
4.5 ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 11 ต.ท่าวังตาล	เป็น	กรรมการ
4.6 ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลหนองผึ้ง	เป็น	กรรมการ
4.7 ตัวแทนผู้ประกอบการรถม้า 1 คน	เป็น	กรรมการ
4.8 ตัวแทนผู้ประกอบการรถนำเที่ยวล้อยาง 1 คน	เป็น	กรรมการ
4.9 ผู้ทรงคุณวุฒิที่นายอำเภอสารภีเห็นสมควร -
ไม่เกิน 3 คน	เป็น	กรรมการ

4.10 ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลท่าวังตาล เป็น เลขานุการ

4.11 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลท่าวังตาล เป็น ผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ 5 ให้คณะกรรมการฯ ตามข้อ 5 มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

5.1 รับผิดชอบการขออนุญาตประกอบการรถบริการนำเที่ยว ภายในโบราณสถานเวียง-
กุมกามทุกประเภท จากผู้ประกอบการ แล้วเสนอนายอำเภอสารภีพิจารณาให้ความเห็นชอบ

5.2 กำหนดอัตราค่าบริการรถนำเที่ยวแต่ละประเภท ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม

5.3 กำหนดเส้นทางหลัก ในการนำเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ให้แก่รถบริการ
นำเที่ยวทุกประเภทอย่างชัดเจน

5.4 กำหนดจุดที่ตั้งในการบริการรับ-ส่ง ของรถบริการนำเที่ยว พร้อมทั้งจัดคิวการให้
บริการแก่รถบริการนำเที่ยวแต่ละประเภทให้เป็นไปอย่างมีระบบ ชัดเจน และเป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการทุกราย

5.5 เสนอให้คณะกรรมการอนุญาตผู้ประกอบการที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับนี้ หรือแจ้ง
ความดำเนินคดี หรือร้องทุกข์ กล่าวโทษ ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ กรณีมีผู้ประกอบการฝ่าฝืนข้อบังคับนี้ และเป็นการ
ขัดต่อกฎหมายขนส่ง

5.6 รายงานผลการประชุม และการดำเนินการต่าง ๆ ให้นายอำเภอสารภีทราบ
ภายใน 7 วัน

ในกรณีมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงอัตราค่าบริการ หรือเปลี่ยนแปลงเส้นทางหลัก
ในการนำนักท่องเที่ยวเข้าชมโบราณสถานเวียงกุมกาม จะต้องผ่านมติที่ประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง แล้วรายงานให้
นายอำเภอสารภีทราบทันที

ข้อ 6 เพื่อให้การประกอบการรถบริการนำเที่ยวภายในโบราณสถานเวียงกุมกาม สามารถดำเนินการ
ได้โดยถูกต้องตามกฎหมาย รถบริการนำเที่ยวทุกคัน จะต้องผ่านมติการรับรองจากคณะกรรมการบริหารจัดการ
รถนำเที่ยว ด้วยมติไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการทั้งหมด และได้รับความเห็นชอบจากนายอำเภอ เพื่อ
เสนอไปยังที่ประชุม คณะกรรมการการขนส่งจังหวัดเชียงใหม่ พิจารณายกเว้นระเบียบให้เป็นรายกรณีไป

เมื่อได้รับการยกเว้นระเบียบจากคณะกรรมการขนส่ง จังหวัดเชียงใหม่ แล้วให้นายอำเภอสารภี
ออกหนังสือรับรองให้แก่ผู้ประกอบการแต่ละราย สำหรับติดไว้ที่รถบริการนำเที่ยวแต่ละคันให้เห็นเป็นที่ชัดเจน

ข้อ 7 ผู้ประกอบการมีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการดังนี้

7.1 จัดเก็บค่าโดยสารจากนักท่องเที่ยว ตามอัตราที่คณะกรรมการกำหนด โดยให้มีการ
ติดอัตราค่าบริการให้เห็นเป็นที่ชัดเจน ณ จุดที่ตั้งในการบริการรับ-ส่งทุกจุดด้วย

7.2 เคารพตามเส้นทางนำเที่ยวโบราณสถานเวียงกุมกาม ตามที่คณะกรรมการกำหนด
ทั้งนี้ให้มีการจอดรถให้นักท่องเที่ยวได้ลงเที่ยวชมโบราณสถานแต่ละจุด ในระยะเวลาที่สมควร

7.3 ให้พนักงานขับรถ ขับรถด้วยความสุภาพ. เรียบร้อย และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว

7.4 จัดให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ประจำรถบริการนำเที่ยวล้อย่าง แต่ละคัน ทำหน้าที่บรรยายข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งดูแล ควบคุมให้บรรยายข้อมูลให้ถูกต้อง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น นำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม พ.ศ. 2547 กำหนด

7.5 จัดให้มีระบบความปลอดภัยในยานพาหนะที่นำเที่ยวชมแก่ผู้โดยสาร และรับผิดชอบค่าเสียหาย ค่ารักษาพยาบาลให้แก่ผู้โดยสาร กรณีได้รับอันตราย และการได้รับอันตรายดังกล่าวเกิดจากความที่ผู้ประกอบการมิได้จัดระบบความปลอดภัยนั้นไว้

7.6 จัดรายได้ส่วนหนึ่ง ตามที่มติที่ประชุมคณะกรรมการกำหนด เพื่อมอบบำรุง ดูแลสถานที่ตั้งจุดบริการจอดรถ บริการนำเที่ยว อาทิเช่น วัดช้างค้ำ วัดเจดีย์เหลี่ยม หรือสถานที่อื่นอันเป็นสาธารณะเป็นต้น

7.7 จัดรายได้ต่อเที่ยวให้แก่มัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่นำชม ตามอัตราที่คณะกรรมการกำหนด

7.8 จัดรายได้ส่วนหนึ่งตามมติที่ประชุมคณะกรรมการกำหนด มอบให้กองทุนพัฒนาเวียงกุมกาม สำหรับการนำมาใช้ประโยชน์แก่พัฒนาโบราณสถานเวียงกุมกาม

7.9 ดูแล รักษาความสะอาดเส้นทางเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ให้สวยงาม และเป็นระเบียบเรียบร้อย

7.10 ให้การสนับสนุนรถบริการนำเที่ยวแก่ทางราชการ กรณีมีบุคคลสำคัญระดับรัฐบาล ระดับราชการส่วนกลาง หรือระดับจังหวัด เข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่ โดยมีหนังสือแจ้งประสานขอความร่วมมือจากอำเภอสารภี

ข้อ 8 อัตราค่าบริการของรถบริการนำเที่ยวเวียงกุมกาม ให้มีอัตราดังต่อไปนี้

(ก) รถม้า คิดอัตราค่าบริการไม่เกิน 200 บาท ต่อ 1 รอบ เส้นทางหลัก

(ข) รถบริการนำเที่ยวล้อย่าง คิดอัตราค่าบริการไม่เกิน 15 บาท ต่อ 1 คน 1 รอบ กรณีนักท่องเที่ยวมาเป็นคณะ และประสงค์เหมาทั้งคัน คิดอัตราคันละไม่เกิน 400 บาท ต่อ 1 รอบ เว้นแต่คณะนักเรียน นักศึกษา ให้คิดอัตราคันละไม่เกิน 350 บาท ต่อ 1 รอบ

(ค) รถบริการอื่น ๆ ให้เป็นไปตามมติที่ประชุมคณะกรรมการกำหนด

ข้อ 9 หากผู้ประกอบการรายใดไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับนี้ ให้คณะกรรมการมีหนังสือแจ้งเตือนให้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข หรือให้ปฏิบัติภายใน 7 วัน หากพ้นกำหนดแล้วยังไม่ปฏิบัติตาม ให้คณะกรรมการเสนอถอดถอนการประกอบการในเขตโบราณสถานเวียงกุมกามต่อนายอำเภอสารภี เว้นแต่ผู้ประกอบการจะยื่นอุทธรณ์

ต่อคณะกรรมการในระหว่างห้วงเวลาที่แจ้งให้ปฏิบัติ ให้คณะกรรมการพิจารณาภายใน 3 วัน แล้วแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ประกอบการทราบ

เมื่อผู้ประกอบการรายใดถูกถอดถอนแล้ว ห้ามมิให้ผู้ประกอบการรายนั้น ยื่นเรื่องขออนุญาตประกอบการใหม่ภายในเวลา 1 ปี นับแต่วันที่ถูกลดถอน

ข้อ 10 การแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับนี้ ให้ทำโดยมติคณะกรรมการไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการทั้งหมด แล้วเสนอให้นายอำเภอพิจารณา

ทั้งนี้ ตั้งแต่ วันที่ 31 พฤษภาคม 2547 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2547

(นายธานีินทร์ สุภาแสน)
นายอำเภอสารภี

ระเบียบการบริหาร และใช้จ่ายเงิน
กองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม
พ.ศ. 2546

ตามที่จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีคำสั่งจังหวัดเชียงใหม่ ที่ 2537/2546 ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2546 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนได้วางแผนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาโบราณสถานเวียงกุมกามให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เวียงกุมกามให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย นั้น

เพื่อให้การบริหารงานกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม จึงออกระเบียบการบริหารและใช้จ่ายเงินกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบการบริหารและค่าใช้จ่ายเงินกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม พ.ศ. 2546"

ข้อ 2 ระเบียบนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่นายอำเภอสารภี ในฐานะประธานกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ได้ลงนามในระเบียบเป็นต้นไป

ข้อ 3 ในการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความใดในระเบียบนี้ จะต้องมีคณะกรรมการกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 เป็นผู้เสนอขอแก้ไข และจะต้องมีคณะกรรมการให้ความเห็นชอบไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมด

ข้อ 4 ตามระเบียบนี้

(1) คณะกรรมการหมายถึง คณะกรรมการกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ซึ่งเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่ง ตามคำสั่งจังหวัดเชียงใหม่ ที่ 2537/2546 ลงวันที่ 1 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 และบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเพิ่มเติมตามมติของคณะกรรมการกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกามกำหนด

(2) ประธาน หมายถึง ประธานคณะกรรมการกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ซึ่งมีนายอำเภอสารภี เป็นประธานโดยตำแหน่ง

(3) เสรัญญิก หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการให้ทำหน้าที่ เสรัญญิก

ข้อ 5 คณะกรรมการ จะต้องบริหารงานกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ และ ตามแผนงาน โครงการพัฒนาเวียงกุมกาม ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ให้มีการจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาเวียงกุมกาม เป็นแผนประจำปี ทุกปี

/ข้อ 6 ประธานคณะกรรมการ

ข้อ 6 วัตถุประสงค์ของกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ต้องจัดแผนการประชุมหรือแนวทางการพัฒนาเวียงกุมกามอย่างน้อย 2 เดือน ต่อ 1 ครั้งเว้นแต่ประธานเห็นว่ามีความจำเป็นอาจเรียกประชุมก่อนนั้น ก็ได้

ข้อ 7 รายได้ของกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม มาจาก

(1) การรับบริจาคจากผู้รับบริจาค และ ผู้มีจิตศรัทธาต่าง ๆ ที่แสดงความประสงค์บริจาคเข้ากองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม

(2) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะกรรมการที่มีรายได้เกิดขึ้น

(3) การจำหน่ายสินค้า และ บริการ ที่ใช้เงินหรือทรัพย์สินของกองทุน ฯ จัดซื้อ จัดทำ หรือจัดบริการ

(4) ดอกผลของเงินกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม

ข้อ 8 ให้นำเงินกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม รวมทั้งรายได้ทั้งหมดฝากธนาคาร โดยให้ใช้ชื่อบัญชีว่า "กองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม" และให้มีผู้มีอำนาจเบิกจ่ายเงิน 2 ใน 3 คน ได้แก่ ประธานฯ 1 คน , เสรัญญิก 1 คน และ กรรมการที่คณะกรรมการเห็นสมควรแต่งตั้งอีก 1 คน ทั้งนี้ในการสั่งจ่ายเงินแต่ละครั้งประธานฯ ต้องลงนามในการสั่งจ่ายทุกครั้ง

ข้อ 9 ให้เสรัญญิก รายงานยอดรายรับ - รายจ่าย ให้เป็นปัจจุบัน รายงานให้ประธานทราบทุกเดือน และ สำเนารายงานให้คณะกรรมการทราบ ในการประชุมทุกครั้ง

ข้อ 10 ในการใช้จ่ายเงินกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม สามารถใช้จ่ายได้ในกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) การจัดกิจกรรมอันเป็นการจัดการรายได้เข้ากองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม รวมทั้ง การจัดซื้อ จัดทำสินค้า สำหรับจำหน่ายเพื่อหารายได้

(2) การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์โบราณสถานเวียงกุมกามให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

(3) ค่าจ้างลูกจ้างประชาสัมพันธ์ และนักการภารโรงประจำศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม ในระหว่างยังไม่มีส่วนราชการใด ๆ เข้ามาดูแลรับผิดชอบ

(4) ค่าซ่อมบำรุงวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เฉพาะที่อยู่ในความรับผิดชอบของกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม เช่น รถสามล้อถีบ

(5) ค่าใช้จ่ายในการบำรุงดูแลรักษาโบราณสถานเวียงกุมกาม กรณีที่ไม่มีส่วนราชการใดรับผิดชอบ หรือมีแต่มีได้ตั้งงบประมาณไว้ หรือตั้งงบประมาณไว้แต่ไม่เพียงพอ

//(6) ค่าใช้จ่าย

(6) ส่วนราชการ สภาหรือการจ้างในท้องถิ่นระดับบุคคลวิสาหกิจของจังหวัด อำเภอ หรือ
ราชการส่วนกลาง ที่เดินทางมาเยี่ยมชมโบราณสถานเวียงกุมกาม กรณีที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบ มิได้
จัดงบประมาณไว้

(7) สนับสนุนงบประมาณ ให้แก่ ส่วนราชการ หรือ ภาคเอกชน ที่เข้ามาจัดกิจกรรมใน
โบราณสถานเวียงกุมกาม ที่คณะกรรมการกองทุนอนุรักษ์ และพัฒนาเวียงกุมกาม ได้กำหนดไว้

(8) สนับสนุนกิจกรรมอันเป็นสาธารณกุศลต่าง ๆ ในพื้นที่อำเภอสารภี แต่ไม่เกิน
จำนวนเงินที่ตั้งไว้ในแผนประจำปี

ข้อ 11 การใช้จ่ายเงินกองทุนอนุรักษ์ และ พัฒนาเวียงกุมกาม ตามข้อ 10 จะต้องผ่าน
ความเห็นชอบของที่ประชุมคณะกรรมการกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม ก่อนทุกครั้งและจะ
ต้องได้รับความเห็นชอบด้วยมติไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง ของคณะกรรมการที่มีอยู่ทั้งหมด

กรณีที่จำเป็นเร่งด่วน ซึ่งไม่สามารถเรียกประชุมได้ทันที ประธานมีอำนาจสั่งจ่ายเงิน
กองทุน โดยมีต้องผ่านมติที่ประชุม เพื่อนำไปใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ ตามข้อ 10 ได้ครั้งละไม่เกิน
20,000 - บาท (สองหมื่นบาทถ้วน) แต่จะต้องรายงานที่ประชุมทราบทันทีในการประชุมครั้งต่อไป

ข้อ 12 การนำเงินกองทุนอนุรักษ์ และพัฒนาเวียงกุมกาม ไปใช้จ่ายลงทุนจัดกิจกรรม
เพื่อจัดหารายได้ตามข้อ 10 (1) สามารถนำไปใช้จ่ายได้กิจกรรมละไม่เกิน 200,000 - บาท
(สองแสนบาทถ้วน) โดยจะต้องให้มีเงินกองทุนคงเหลืออยู่ในบัญชีเงินฝาก หลังหักค่าใช้จ่ายอื่น ๆ
ที่กำหนดไว้ในแผนงานโครงการในปีนั้น ไม่น้อยกว่า 200,000 - บาท (สองแสนบาทถ้วน)

ประกาศ ณ วันที่ 1 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546

(ลงชื่อ)

(นายธำนิษฐ์ สุภาแสน)

นายอำเภอสารภี

ประธานคณะกรรมการกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเวียงกุมกาม

แผนการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม
อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2547

ลำดับ	รายละเอียด	ระยะเวลาดำเนินการ	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
1	ค่าจ้างเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม จำนวน 1 คน อัตราค่าจ้างเดือนละ 4,000 บาท ระยะเวลาจ้าง 12 เดือน ตั้งแต่ 1 ต.ค. 46 - 30 ก.ย. 47	1 ต.ค. 46 - 30 ก.ย. 47	48,000	
2	ค่าล่วงเวลา(ปฏิบัติงานวันเสาร์) อัตราวันละ 100 บาท สำหรับเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ประจำศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม สำหรับเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดประจำศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม	1 ต.ค. 46 - 30 ก.ย. 47 (52 วัน ๆ ละ 100 บาท) (52 วัน ๆ ละ 100 บาท)	5,200 5,200	
3	ค่าตอบแทนมีคฤเทศก์ ประจำศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม ปฏิบัติหน้าที่วันราชการ วันละ 1 คน ๆ ละ 100 บาท ต่อ 1 วัน ปฏิบัติหน้าที่วันเสาร์-อาทิตย์ วันละ 5 คน ๆ ละ 100 บาท ต่อ 1 วัน ตั้งแต่วันที่ 1 พ.ย. 46 - 30 ก.ย. 47	1 พ.ย. 46 - 30 ก.ย. 47 (รวม 239 วัน ๆ ละ 100 .-) (รวม 96 วัน ๆ ละ 500 .-) (รวมเป็นเงินค่าโถง 71,900)	23,900 48,000 71,900	
4	ค่าพาหนะและอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับนักแสดงดนตรี พื้นเมืองจากกลุ่มโรงเรียนในพื้นที่อำเภอสารภี แสดงทุกวันเสาร์, อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 09.00 - 15.00 น. ณ วัดธาตุมหาชัย วันละ 700 บาท	4 ต.ค 46 - 25 เม.ย. 47 รวม 60 วัน 2 พ.ค. 47 - 26 ก.ย. 47 รวม 44 วัน	42,000 30,800	
5	ค่าจัดซื้อของที่ระลึกสำหรับบุคคลสำคัญที่มาเยี่ยมชมโบราณสถาน เวียงกุมกาม (เดือนละ 2,000 บาท)		24,000	
6	ค่าจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์เวียงกุมกาม (ภาษาไทย 40,000 ฉบับ ภาษาอังกฤษ 10,000 ฉบับ) ฉบับละ 2.50 บาท		125,000	

ลำดับ	รายละเอียด	ระยะเวลาดำเนินการ	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
7	ค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เวียงกุมกาม กิจกรรม "เบรคแวดเวียงผ่อไฟพะเนียงเวียงกุมกาม" วันที่ 8-9 พ.ย. 46		10,000	
8	ค.จ้างจ้างตัดหญ้า, ทำความสะอาด ซ่อมบำรุงสถานที่โบราณสถาน เวียงกุมกาม		40,000	
9	ค่าจัดซื้อสามล้อถีบ จำนวน 10 คัน ๆ ละ 5,000 บาท		50,000	
10	ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมงานการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เวียงกุมกาม (ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต.ทุกแห่ง) - กิจกรรมพิธีแห่ไม้ค้ำ เดือนเมษายน 2547 ช่วงสงกรานต์ - กิจกรรมสงฆ์พระธาตุวัดอู่ก้าง ช่วงเดือนมีนาคม 2547			
	รวมเงินทั้งสิ้น		524,000	

**ระเบียบคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงาน
ของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม พ.ศ. 2547 (ฉบับที่ 2)**

โดยที่ระเบียบคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม พ.ศ. 2547 ได้ใช้บังคับมาตั้งแต่วันที่ 9 มกราคม 2547 และจากการดำเนินการตามโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2545 ได้มีการส่งเสริมพัฒนาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานเวียงกุมกาม จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้ปัจจุบันมี นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมโบราณสถานเวียง กุมกามเป็นจำนวนมาก ดังนั้น เพื่อให้การบริการนักท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกามเกิดความประทับใจ คณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม จึงเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์นำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้ เรียกว่า "ระเบียบคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม พ.ศ. 2547"

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ นายอำเภอสารภี ได้ลงนามในระเบียบเป็นต้นไป

ข้อ 3 ในการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความใดในระเบียบนี้ จะต้องมีคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 เป็นผู้เสนอขอแก้ไข และจะต้องมีคณะกรรมการให้ความเห็นชอบไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมด

ข้อ 4 ในระเบียบนี้ คณะกรรมการหมายถึง คณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ตามคำสั่งอำเภอสารภี ที่ 9/2547 ลงวันที่ 9 มกราคม 2547 และบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งเพิ่มเติมตามมติของคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์นำชมโบราณสถานเวียงกุมกามกำหนด

(1) ประธาน หมายถึง ประธานคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ซึ่งมีนายอำเภอสารภี เป็นประธานโดยตำแหน่ง

(2) มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม หมายถึง ผู้ที่ผ่านการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ซึ่ง สำนักงานศิลปากรที่ 8 ของเชียงใหม่ ได้จัดอบรมรุ่นที่ 1/2545 และรุ่นที่ 2/2546 และได้ผ่านการทดสอบและคัดเลือกจากสำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่

ข้อ 5 การกำหนดบัตรประจำตัวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ให้ดำเนินการดังนี้

(5.1) รูปถ่ายติดบัตรประจำตัวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ให้ใช้รูปถ่ายครึ่งตัวหน้าตรงไม่สวมหมวก ขนาด 1 นิ้ว

(5.2) บัตรประจำตัวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ให้ใช้ได้ตามระยะเวลาที่กำหนดใน บัตรแต่ต้องไม่เกิน 2 ปี นับแต่วันออกบัตร

(5.3) บัตรประจำตัวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ให้ติดบริเวณเสื้อบนด้านซ้าย

(5.4) ให้นายอำเภอสารภี ประธานคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม เป็นผู้ออกบัตรประจำตัวมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม

ข้อ 6 การกำหนดเส้นทางเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกาม เพื่อให้ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์และบริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวตามจุดโบราณสถาน ได้มีส่วนร่วมในการบริการและต้อนรับนักท่องเที่ยว จึงให้ถือปฏิบัติดังนี้

- จุดที่ 1 ออกจากศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม
- จุดที่ 2 โบราณสถานกู่ป่าด้อม (ใช้เวลา 10 นาที)
- จุดที่ 3 โบราณสถานวัดช้างค้ำ (ใช้เวลา 10 นาที)
- จุดที่ 4 โบราณสถานวัดอีแกง (ใช้เวลา 10 นาที)
- จุดที่ 5 โบราณสถานวัดหนานช้าง (ใช้เวลา 10 นาที)
- จุดที่ 6 โบราณสถานวัดปุเปี้ย
- จุดที่ 7 โบราณสถานวัดธาตุขาว (ใช้เวลา 5 นาที)
- จุดที่ 8 โบราณวัดพระเจ้าองค์ดำ
- จุดที่ 9 โบราณสถานวัดพญาเม็งราย
- จุดที่ 10 โบราณสถานวัดเจดีย์เหลี่ยม (ใช้เวลา 10 นาที)

ข้อ 7 การปฏิบัติหน้าที่ การแต่งกาย มารยาทและความประพฤติของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม

มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ต้องไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติยศและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ และในการปฏิบัติหน้าที่ให้ปฏิบัติ ดังนี้

(7.1) ในการปฏิบัติหน้าที่มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ต้องแต่งกายชุดพื้นเมือง เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีล้านนา

(7.2) ในการปฏิบัติหน้าที่มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ต้องติดบัตรประจำตัว แสดงการเป็นมีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม

(7.3) ในการปฏิบัติหน้าที่มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ต้องไม่บรรยาย อธิบายหรือบอกกล่าวเรื่องราวที่ไม่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว อันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสีย แก่แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน เวียงกุมกาม

(7.4) ในการปฏิบัติหน้าที่ มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ต้องไม่เรียกรงเงินจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกามอย่างเด็ดขาด

(7.5) ให้มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับรถบริการนำเที่ยวเวียงกุมกาม ทั้ง 6 คัน (รถ 1 คัน มีมีคฤหบดีปฏิบัติงานประจำรถประมาณ 5 คน ตามความประสงค์ของมีคฤหบดีและเจ้าของรถบริการนำเที่ยวเวียงกุมกาม) สำหรับบริการนักท่องเที่ยว ให้เจ้าของรถบริการนำเที่ยวจัดลำดับให้มีคฤหบดีร่วมบริการเที่ยวละ 1 คน โดยมีคฤหบดีจะได้รับค่าตอบแทน จำนวน 10 % จากค่ารถบริการนำเที่ยวในแต่ละเที่ยว

กรณีที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกาม มีความประสงค์จะเที่ยวชมโบราณสถานโดยไม่ใช้บริการ รถม้า หรือรถบริการนำเที่ยวเวียงกุมกาม แต่จะใช้รถส่วนบุคคล เข้าเที่ยวชมโบราณสถานและต้องการมีคฤหบดีฯ นำชม ให้เจ้าหน้าที่ประสานงานของศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม แจ้งไปยังรถบริการนำเที่ยวเวียงกุมกามตามลำดับการให้บริการ และให้เจ้าของรถบริการนำเที่ยวเวียงกุมกาม จัดมีคฤหบดีให้เป็นไปตามลำดับของรถแต่ละคันไปบริการนักท่องเที่ยว

หากไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ให้แจ้งเจ้าของรถบริการนำเที่ยวฯ เพื่อให้มีคฤหบดีฯ ลำดับต่อไปปฏิบัติงานแทน

ข้อ 8 มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ต้องไม่กระทำการใดนอกเหนือจากที่ได้รับมอบหมาย และไม่กระทำการใด ๆ อันขัดต่อกฎระเบียบ ข้อบังคับอื่น ๆ ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม อันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชุมชนโดยรวม

ในกรณีที่ มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกามได้กระทำการใดตามความประสงค์ของนักท่องเที่ยวและการนั้นอยู่นอกเหนือจากที่ได้รับมอบหมาย มีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกามต้องรายงานให้นายอำเภอสารภี ประธานคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมีคฤหบดีที่ท้องถิ่นนำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม ทราบภายในเวลาอันสมควร

ข้อ 9 บทกำหนดโทษ

(9.1) มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมเวียงกุมกาม ที่ไม่ถือปฏิบัติตามระเบียบนี้ จะได้รับการพิจารณาโทษตามลำดับ ดังนี้

- (1) กระทำความผิดครั้งที่ 1 ว่ากล่าวตักเตือน
- (2) กระทำความผิดครั้งที่ 2 พักการปฏิบัติงานน้ำที่เป็นเวลา 2 เดือน
- (3) กระทำความผิดครั้งที่ 3 จำนายชื่อออกจากความเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชม

โบราณสถานเวียงกุมกาม

ประกาศ ณ วันที่ 30 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2547

(นายธำนิษฐ์ สุภาแสน)

นายอำเภอสารภี

ประธานคณะกรรมการควบคุมการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์นำชมโบราณสถานเวียงกุมกาม

(นายธำนิษฐ์ สุภาแสน)

(นายศิริณัฐ มิทองคำ)

ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาโบราณคดี

ประวัติผู้เขียน

ผู้เขียน	ฉัตรทิพย์ ชัยฉกรรจ์
วัน เดือน ปี เกิด	17 กันยายน พ.ศ.2525
สถานที่เกิด	เชียงใหม่
การศึกษา	
พ.ศ. 2546 – ปัจจุบัน	กำลังศึกษาหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2542 – 2545	รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่